

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EMRAH SAFA GÜRKAN

FRANSIZ DEVİRİMİ

Prof. Dr. EMRAH SEFA GÜRKAN

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans çalışmalarını tamamladıktan (2003) sonra, aynı üniversitede Halil İnalcık'ın danışmanlığında Batı Akdeniz'deki Osmanlı korsanlarını incelediği tez ile yüksek lisans diplomasını aldı (2006). Ardından Georgetown Üniversitesi Yeniçağ Avrupa Tarihi kürsüsünde Gábor Ágoston ile yazdığı "Espionage in the 16th century Mediterranean: Secret Diplomacy, Mediterranean Go-Betweens and the Ottoman-Habsburg Rivalry" başlıklı tez ile doktor oldu (2012).

Hâlen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Gürkan, TÜBA Genç Akademi üyesidir. Yeniçağ Avrupa ve Akdeniz tarihi üzerine uzmanlaşan müverrih; istihbarat, korsanlık, kölelik, ihtida, Osmanlı-Avrupa ilişkileri ve serhad çalışmaları üzerine akademik eserler kaleme almıştır. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından *Üstün Başarılı Genç Bilim Adamı Ödülü* (GEBİP) ve *Bilimsel Telif Eser Ödülü* ödülleriyle layık görülürken 14. Kadir Has Ödülleri'nde kendisine *Gelecek Vadeden Bilim İnsanı Ödülü* verilmiştir. Omnibus, Pena ve Flu TV'de birçok tarih programı hazırlamanın yanı sıra, Ottoman History Podcast'in kurucu editörlüğünü yapmıştır. Netflix'te yayınlanan *Rise of Empires: Ottoman* dizisinin de tarih danışmanlığını üstlenmiştir.

FRANZ DEVRİMİ

EMRAH SAFA GÜRKAN

FRANSIZ DEVRİMİ

Emrah Safa Gürkan

Yayın Yönetmeni: Cumhur Mısırlıoğlu

Editör: Cengiz Yolcu

Kapak Tasarımı: D'art Duvar - Gökhan Yeter

İç Sayfa Tasarım: Ercan Portakal - Ahmet Kılıç

Baskı Tarihi: Mayıs 2022

ISBN: 978-605-73589-3-6

Yayınevi Sertifika No: 35302

Matbaa: Coşkun Teknoloji ve Yayıncılık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.

İkitelli OSB. Mah. Hürriyet Bulvarı SS Deparko San. Sit.

No.1/38/3003 Kat.7 Başakşehir/İstanbul

Sertifika No: 44589

Mabbels x **T** teras

Teras Kitap

Mareşal Çakmak Mahallesi, Ortaç Caddesi

No:7 34160 Güngören/İstanbul

Tel: 0212 507 10 15

Mabbels

19 Mayıs Mahallesi, Sümer Sokak No:3A, C1 Blok

İç Kapı No:2, 34360 Kadıköy/İstanbul

Dağıtım ve Pazarlama: www.mabbels.com

info@mabbels.com

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Pay Digital Yayıncılık Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Yayınevinden izin alınmaksızın, kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

ÖNSÖZ

Sanayi Devrimi ile birlikte modern dünyaya şekil veren ve tarihin en önemli kırılma anlarından biri olan Fransız İhtilali, taşıdığı tüm politik anlamlara rağmen oldukça yüzeysel bilinen bir olay. Çoğumuzun, Fransız halkının krala karşı ayaklanıp demokrasiyi getirmesinden ibaret sandığı bu kanlı devrimin aslında birden fazla yönü var. Elinizdeki kitap popüler zihinlerde Bastille'in düşüşüyle yer etmiş bu tarihsel olguyu siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörleri ön plana çıkararak ve zikzaklar ve çelişkilerle dolu sayısız değişik aşama halinde özetlemeyi hedefliyor.

Önümüzdeki sayfalarda sadece Robespierre'leri, Danton'ları, kafasını giyotine uzatmış mağrur bir kralı ya da genç ve muhteris bir Napolyon Bonapart'ı bulmayacaksınız. Karşınıza, kapitalist bir ekonominin yarattığı yeni taleplere cevap veremeyen müflis bir krallık, kriz anlarında her yerde hain aranan bir cinnet ortamı, doğrudan yönetimin tüm kusurlarını sergileyen bir anarşi ve taşkınlık hali, vahyin yerini alırken dinleşmekten geri durmayan laik bir ideoloji, bu ideolojinin elinde inim inim inleyen bir ruhban kesimi, dünün veziri bugü-

nün rezili politikacılar, kralına sahip çıkmaya sandığımızdan daha meraklı bir halk, Paris ayaktakımının radikalliğinden bezmiş bir taşra ve hepsinden daha önemlisi, kendisini sürekli yeniden tanımlayan bir devrimci ruh çıkacak. Bazen ihtilalin hunharlığından rahatsız olacaksınız, bazen de kadim düzenin bir türlü çözemediği problemleri aşmak adına yapılan kimi aşırılıklara tahammül etmek zorunda kalacaksınız. Tek ve tutarlı bir olgu sandığınız devrimin beş altı ayda bir spin atması karşısında bazılarınızın başı dönerken, diğerlerinize ise 230 yıl önce konuşulan mevzuların nasıl hâlâ güncelliğini koruduğuna şaşırarak ve belki de insanlığın aynı hataları tekrar tekrar yaptığını hatırlayıp üzgün bir alaycılıkla tebessüm etmek düşecek.

Kitabın mercek altına aldığı bu çalkantılı beş yıl, birçok yeni şahsiyet, kavram, olay ve mekânı tarih sahnesine çıkardı. Bunların hepsinden bahsetmek okumayı zorlaştıracığından, metinde özel isimlerden çok cins isimlere yer vermeye çalıştım ve kanlı toplumsal değişimlerin mekanizmasını incelememize yardımcı olacak bilgilerden fazlasını vermedim. Metinle sıkı bir diyalog içinde olmasına dikkat ettiğim görsellerle okuyucunun devrim dönemlerinin genel hali-i ruhiyesini daha rahat kavramasını sağlamaya çalıştım. Görsel iletişimin algı üzerindeki hâkimiyetinin her geçen gün arttığı bir çağda, bugüne kadar sık kullanılmayanlar arasından seçmeye özen gösterdiğim resimlerin açıklama gücünden sonuna kadar yararlanmayı hedefledim. Sonucun analitik ve estetik bir bütün oluşturduğuna kaniyim. Metnin provokasyonuna gelip konu üzerine daha fazla bilgi edinmek isteyen olursa, bir yazar olarak bunun beni ne kadar memnun edeceğini söylememe gerek yok sanırım. Bu hevesli okuyucular için kitabın sonuna bir okuma listesi eklemeyi de ihmal etmedim.

Elinizdeki kitap toplumsal hafızada yer etmiş, ancak seyri ve dinamikleri oldukça yüzeysel olarak bilinen tarihi olay, kavram ve olguları zengin bir görsel içeriğin de yardımıyla geniş kitlelere izah etmeyi amaçlayan uzun soluklu bir projenin ilk ürünü. Dünya tarihinin birincil dereceden önemi haiz olay ve kavramlarını inceleyeceğim bir dizi kitaptan oluşacak bu projedeki amacım, detayla genel arasındaki çekişmeyi ve tarihin durdurulamaz akışıyla bazen şa-

şırtıcı bir şekilde ona yön veren bireysel kapisler arasındaki hassas dengeyi anlaşılır bir dille mercek altına almak. Tarihlerle, savaş ve yer isimleriyle ve ilginç anekdotlarla dövmektense, okuyucuya etrafında yeni tahliller yapabileceği, hem dünü hem de bugünü daha iyi anlamasına yardımcı olacak analitik bir çerçeve sunmak.

Projenin diğer kitaplarıyla bir arada okunduğu zaman, Fransız Devrimi'nin tarihe yön veren belirleyici güçler ile toplum, ekonomi ve kültürleri şekillendiren mekanizmaları daha rahat anlamanıza yardımcı olacağı kanaatindeyim. Sürekli hap bilgi ve ilginç anekdot peşinde koşan bir okuyucu kitlesini dönüştürme yolunda yeni bir cephe daha açarken, sosyal bilimlerin soğuk metodolojik dehlizlerinde kimsenin gözünün yaşına bakmayacağımın altını çizmek isterim. Ve herkese keyifli okumalar dilerim.

Emrah Safa Gürkan

10 Şubat 2022

Moda

La Liberté guidant le peuple, Eugène Delacroix (1830). Aslında 1830 devrimi anısına yapılan ancak sonradan devrimin sembolü olan bu tabloda barikatların üzerinde bir kadın olarak tasvir edilen "Özgürlük" elinde Fransa bayrağı, kitlelere yol gösterirken resmedilmiş.

EN ÇALKANTILI BEŞ YIL

Modern dünyayı, aynı zamanlarda beliren iki önemli kırılma şekillendirdi. Ekonomik altyapıyı kökünden değiştiren buharlı makineleriyle Sanayi Devrimi idiyse; siyasi sistemi geri dönülemeyecek şekilde modifiye eden de eşitlik, doğal haklar, katılım-cı demokrasi, milliyetçilik ve güçler ayrılığı gibi kavramlarıyla Fransız İhtilali oldu.

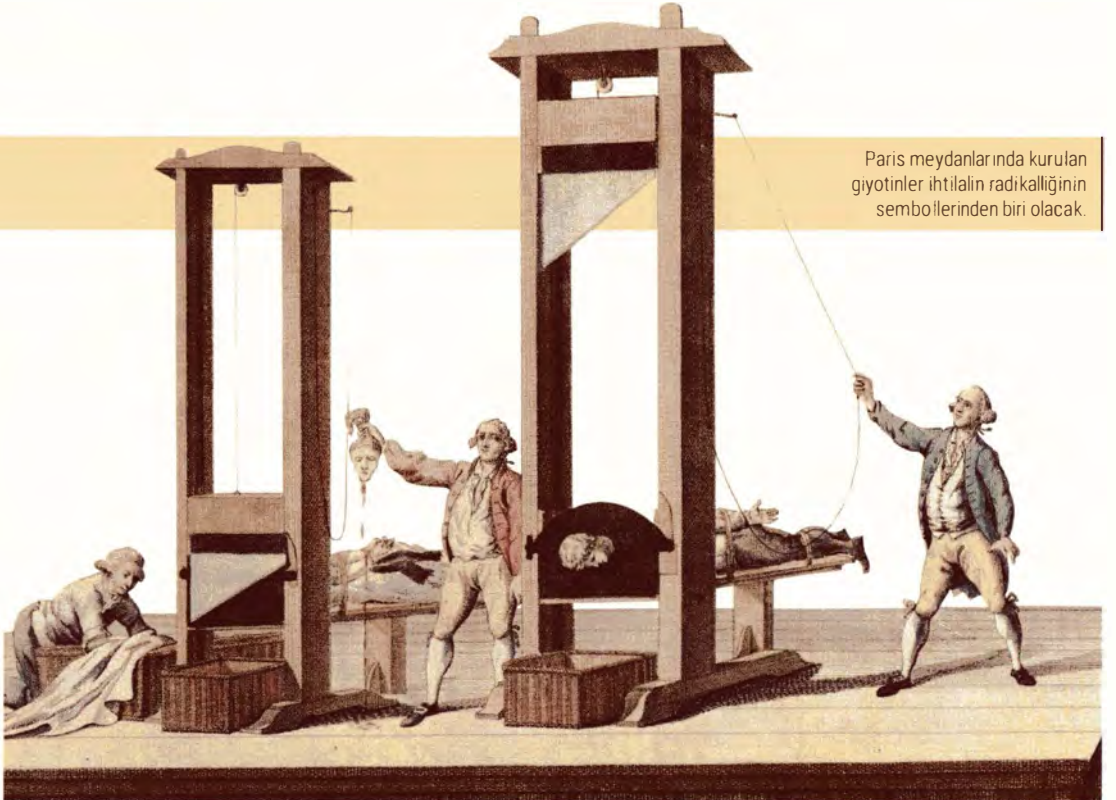
Tüm meşruiyetini yitirmiş, zamanının çok gerisinde kalmış, önündeki ekonomik ve sosyal problemlerle mücadele etmesi imkânsız bir rejimi tasfiye eden ve dünya siyasetini kalıcı bir şekilde değiştiren bu kanlı devrim üzerine çok şey yazıldı. Geleneksel bir siyasi yapının hızla çöküşüne ve âdetlerini tersyüz eden bir halkın çelişkili tepkilerine mercek tutmaya çalışan araştırmacılar, modern toplumun nasıl olması gerektiği ile ilgili kafalarındaki şemayı açık etmekten çekinmediler. Sonuçta ortaya biri pozitif, biri negatif iki yaklaşım çıktı. Tarihçiler ve siyaset bilimciler meşreplerine göre kâh devrimin ilericiliği, akılcılığı ve reformculuğunu övdü, kâh devrimcilerin kana susamışlığını, radikalliğini ve din karşıtlığını yerd.

Her iki versiyonun da üzerinde anlaştığı şey ise Fransız İhtilali'nden sonra Fransızcada *Ancien Régime*, yani "Eski Düzen" olarak adlandırılan siyasi yapının artık bir anakronizma olarak kaldığıydı. Reaksiyoner güçler ne kadar denerse denesin, akıntı tersine çevrilemezdi artık; modern ekonominin gerekleri yöneten ve yönetilenler arasında başka bir uzlaşmayı zorunlu kılmıştı. Bu uzlaşmanın detayları kanlı ve çalkantılı bir süreçte ileri geri birçok adımın atılmasıyla belirlenecekti.

Bu karmaşık olayı özetlemeye girişmeden önce bir-iki noktayı belirtmeden geçemeyeceğim. Birincisi, her ne kadar 14 Temmuz'da Parislilerin Bastille'i ele geçirmesine tarihlense de, Fransız İhtilali tek bir olaydan ibaret değil. Onu komplike yapan da bu zaten. Tek bir kırılma anından söz edemeyeceğimiz gibi, ihtilali tek bir döneme ayırmak da imkânsız. Feodal sistemi tasfiye etmek için siyasi mekanizmalar içinde bir çözüm bulmaya çalışarak başlanan devrim kısa sürede radikalleşti. İlk başta, kişisel hakları güvence altına almak, hukuki eşitliği sağlamak, adaletli bir vergi sistemi inşa etmek gibi ılımlı hedeflerle yola çıkılmıştı belki ama, birkaç sene içerisinde, kiliseleri kapatan, kendine yeni bir din ve takvim icat eden, pogromlarla masum in-

sanları katleden ve aralarında birkaç sene öncesinin kahramanlarının da bulunduğu binlerce kişiyi hukuksuzca giyotine gönderen bir devrim çıkacaktı karşımıza. 1789 ile 1794 arasında beş değil, yüz yıl vardı sanki.

Bu beş istisnai yıl, okuyuculara birçok açıdan en açıklayıcı örnekleri sergileme potansiyeline sahip. İlk olarak otoriteyi yıkmanın, bu otoritenin yerine ne konacağına karar vermekten çok daha kolay olduğunu başarılı bir şekilde ortaya koyuyor. İkinci olarak, kendi çocuklarını yiyen devrimlerin bu poster çocuğu, bir ihtilalin nasıl hiç beklenmedik bir şekilde spin atıp en marjinal noktalara büyük bir hızla savrulabileceğini gözler önüne serme potansiyeline de sahip. Savaş, ekonomik sorunlar ve iç huzursuzluklar gibi konjonktürel faktörlerin bir korku ve şüphe atmosferi yaratıp nasıl en aklıselim insanları bile deli saçması komplo teorilerine inandırabildiğinin, kendilerini tehdit altında hisseden toplulukların nasıl en aşırı eylemlere sürüklenebildiğinin mükemmel bir emsali.

Devrimi yöneten kişilerin yıllar değil, aylar içinde ardı ardına tasfiye edilmesi, ihtilale yön veren siyasi grupların programlarının sürekli değişmesi ve içinden çıkılması zor bir krize karşı yapılan çelişkili yasaların devrimi bir o tarafa bir bu tarafa çektişirmesi, kısa bir metinde özetlenmesi zor bir süreç yarattı. İlerleyen sayfalarda, Fransız İhtilali'nin temel taşlarının yerine oturduğu devrimin en hararetli beş yılının olabildiğince anlaşılır biçimde açıklanışını bulacaksınız.Okuyucunun isimler, olaylar, kavramlar arasında kaybolmasını engellemek için sebep-sonuç ilişkilerini ön plana çıkarmayı ve gereksiz detaylardan arındırmayı amaçladığımız metnimizi, birçoğu daha önce bu tip yayınlarda kullanılmamış görseller ve bunların altındaki açıklamalarla zenginleştirmeye çalıştık. Sadece Fransa'da değil, tüm dünyada halkların kaderini belirleyecek, tarihin bu istisnai dönemine kuş uçuşu bir bakış atmaya hazırsanız, kemerlerinizi bağlayın, başlıyoruz!

İhtilal ülkedeki tüm sınıfları etkilemekte gecikmeyecek.

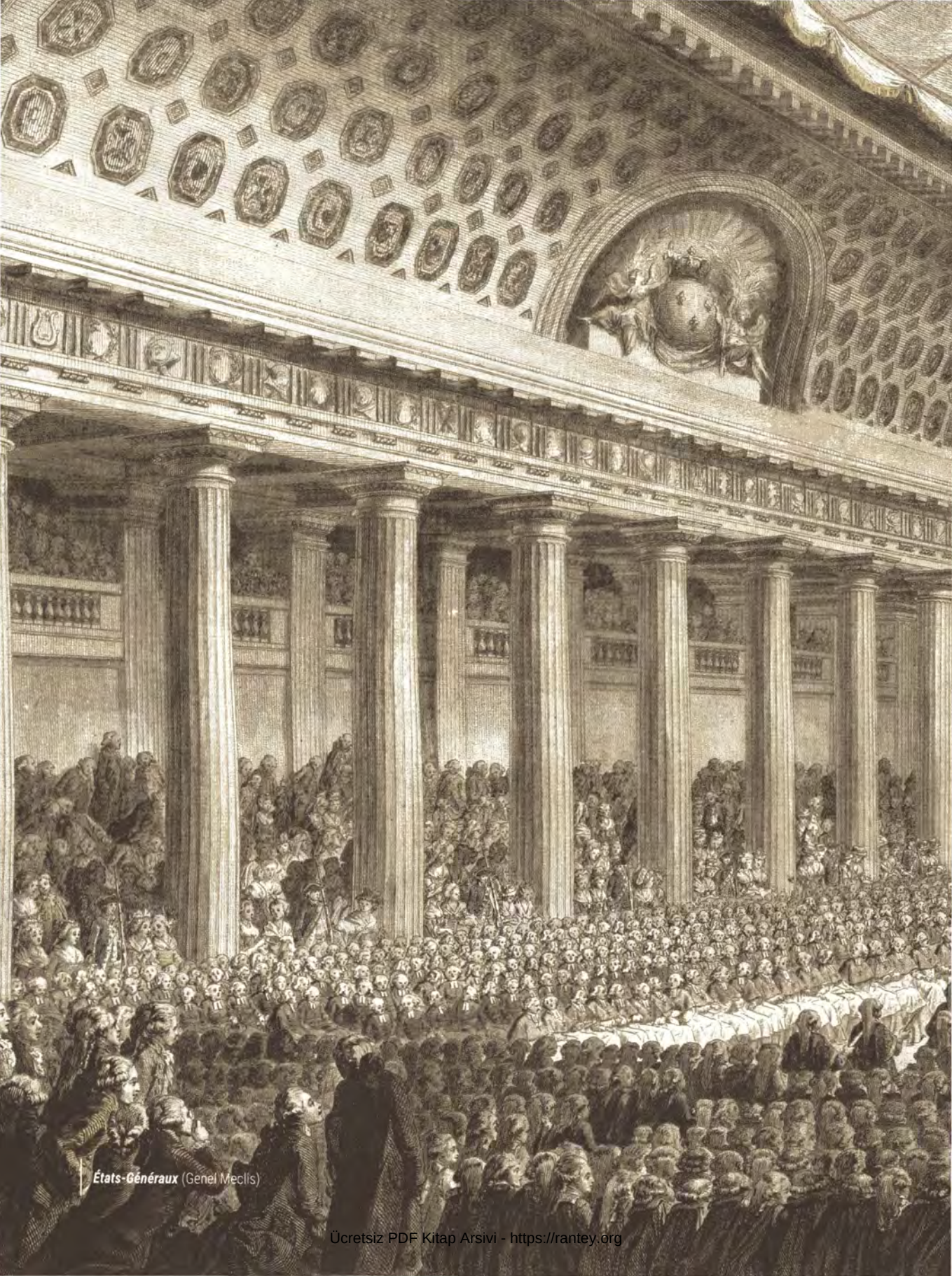
Figure allégorique de la République,
Antoine-Jean Gros (1794)

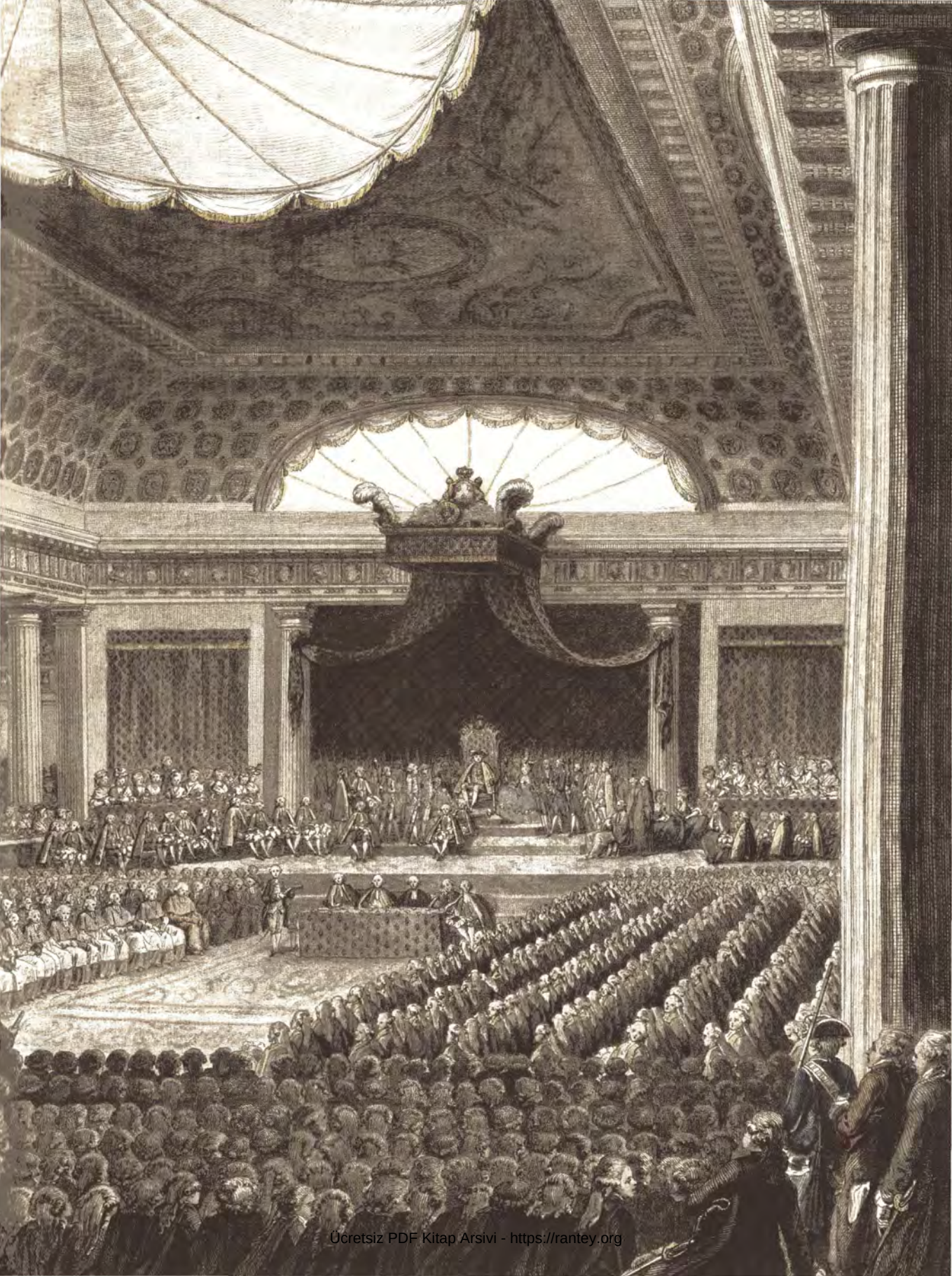
1789'da neden bir İHTİLAL OLDU?

Fransız İhtilali basit bir finansal krizin çözülememesiyle başladı. İçinden çıkılamayan mali sorunlar, kendini yenilemekten aciz bir sistemin tüm defolarını ortaya koydu ve Ancien Régime'in hızlı çöküşüne yol açtı. Aslında bu tip krizler yapısal olarak güçlü idarelerin üstesinden gelemeyeceği şeyler değildir. Daha az belirgin ama daha önemli diğer etmenler devreye girmeseydi, bu da öncekilere benzer şekilde, maliye bakanının değiştirilmesi veya hükümetin borçlarını ertelemesi gibi çözümlerle atlatılabilirdi kuşkusuz. Ancak, zamanının gerisinde kalan sistemler, tıpkı bağışıklık sistemi çökmüş bedenler gibi, ufak marazlar karşısında tarumar olabilirler.

On sekizinci yüzyılın sonuna gelindiğinde, Fransa'da alttan alta ilerleyen siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bir dönüşüm artık tamamlanmış durumdaydı. Bu dönüşüm siyasiydi çünkü monarşi modernitenin bizzat taşıyıcısı olmuştu. Kralın hane halkına dayanan patrimonial on altıncı yüzyıl hükümetlerinin yerine modern bir bürokrasi inşa edilmişti. Bu bürokrasi aracılığıyla monarşi, şehir planlamasından eğitime, sağlıktan ulusal bir ekonomi ve tarım politikasına kadar birçok alana müdahil olmaya başlamıştı. Monarşi, İngiltere'de olduğu gibi parlamenter bir sistemin içinde ya da Prusya'da olduğu gibi, krala doğal bir müttefik olarak örgütleyemediği için aristokrasisinin desteğini kaybetmişti. Ancak, arkasına alamadığı grupların imtiyazlarına dokunması mümkün değildi; bu da yüzyıl boyunca etkileyici bir büyüme sağlayan pazar ekonomisinin ortaya çıkardığı bir burjuvazinin taleplerini karşılamasını imkânsız kılmaktaydı. Kısacası, esnek olmayan bir sistemi reforme edemediği için bir o tarafa bir bu tarafa taviz vermeye çalışan, bu yüzden ikisinin de desteğinden mahrum kalan bir monarşi vardı karşımızda.

États-Généraux (Général Meclis)

Ancien Régime Fransası'nın egemenlik anlayışı mutlakiyetçilikti. Çoğu zaman yanlış yorumlanan bu kavram, kralın her istediğini yapabileceği anlamına gelmiyordu. Kelimenin kökeninden de (Fr. *absolutisme*) anlayabileceğimiz gibi, onuru yasalardan ıtlak (Lat. *absolvere*), yani azade olması

On sekizinci yüzyılda oluşmaya başlayan "kamusal alan" yeni fikirlerin kitleselleşmesini kolaylaştırır.

Yönetenlerin yetkisinin toplumlarla yaptığı bir sözleşmeye dayalı olduğunu iddia eden Rousseau'nun görüşleri, Fransız monarşisinin meşruiyetini kökünden sarsmıştır.

demekti. Yaptıklarının hesabını sadece Tanrı'ya verdiği doğrudu, ancak bu ona tam bir hareket serbestisi sağlamıyordu. Üzerinde uzlaşmış, onun dahi değiştiremeyeceği bir doktrinin varlığından söz etmek mümkündü. Tahta en büyük evladın geçmesi, devletin dininin Katoliklik olması, ülkenin toprak bütünlüğünün kutsallığı, bireylerin yargılanmadan cezalandırılmaması gibi kavramlar tartışmaya açılmazdı. Yasaları yapan kral değil, Tanrı'ydı; kralın görevi onu "keşfetmek" ve yorumlamaktı.

Bu sistemin altını oyan ve monarşinin meşruiyetini derinden zedeleyen on sekizinci yüzyıl boyunca, yavaş yavaş kendini gösteren zihinsel bir transformasyon olacaktı. Fransız toplumunun ortak hiyerarşi algısı, ananeleri ve sosyal mitleri, sessizce ama kararlı bir şekilde, peyderpey aşınıyordu. Bir kere artık daha çok okuyan bir toplum vardı. On yedinci yüzyılın sonunda erkekler-

de %27, kadınlarda %14 olan okuma oranları, bir sonraki asrın sonunda %47 ve %27'ye çıkmıştı. Fransa'nın kuzeyinde erkeklerin yarısı, kadınların da üçte biri isimlerini yazabiliyorlardı. Ve bu toplum sadece okuyabiliyor değildi, okuyordu da aynı zamanda. Miras terekelerinde kitaplar daha sık arz-ı endam eder olmuştu. Batı Fransa'nın şehir ve kasabalarında 500 liranın altındaki miraslarda %10-25 oranında kitaba rastlanmaktaydı. Zenginlik arttıkça yüzdelerimiz de artıyordu: 500-1000 lira arası için %30-40, 1500-2000 lira arası için %30-55, 2000 lirayı geçenler için %50-75. Bununla birlikte kitapların sayısı da yükseliyordu; burjuvazi, din adamları ve aristokratların ellerinde bir yüzyıl öncesine göre beş-on kat fazla kitap vardı.

Kısacası, Jacques-Louis Ménétra gibi sıradan bir cam ustasının bile kendi hayat hikâyesini kaleme alabildiği on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında Fransız toplumu belirli bir bilinç düzeyine erişmişti. Daha çok insanın okuması; Aydınlanmanın ortaya koyduğu bireycilik, akılcılık, eşitlik gibi kavramların yaygınlaşması ve otoritenin sorgulanmaya başlaması demekti. Kralın yetkilerinin göklerden değil, ilk toplumlara dayanan bir "Sosyal Sözleşme"den (Fr. *contrat social*) geldiği fikri, egemenliğin bir tek kişiye değil, millete ait olduğu inancını pekiştirdi. Kuvvetler ayrılığı kavramı iktidarın denetimi kavramını ortaya atarken; akılcılık, meşruiyetini kadim olmasına dayandıran kilise ve monarşi gibi geleneksel kurumların eleştirilebilmesine imkân sağladı.

Figaro'nun Düğünü oyunundan bir sahne

Gene aynı yüzyılda oluşmaya başlayan bir "kamusal alan" (Alm. *Öffentlichkeit*), bu yeni fikirlerin tartışılmasının ve şehirliler arasında yayılmasının önünü açtı. Burjuva elitlerinin müdavimi olduğu kafeler, okuma salonları ve Mason localarında otoritenin meşruiyeti her geçen gün daha sık sorgulanmaya başladı. Bu yeni kamusal alan sadece devletin kontrolü dışında kalmadı, aynı zamanda ona sızmayı da bildi. Reform yapsın diye bizzat kralın göreve getirdiği maliye bakanları mutlakliyetin meşruiyetine inanmayan insanlardı; gene 1789'da Genel Meclis'teki (Fr. *États-Généraux*) asilzadelerin tavırları monarşinin tartışılmaz egemenliğinin aristokraside bile

karşılığını yitirdiğini gösteriyordu. Belki de en ironiği, hükümetin baş sansürçüsünün, bizzat basın özgürlüğünü savunan *Mémoire sur la liberté de la presse* adlı bir risale yazmasıydı; dönemin meşhur *Encyclopédie*'sinin ikinci cildine el koyulması emredildiğinde Diderot'ya el altından haber yollayarak biraz fazla ileri gitmemiş miydi? Sanırız hayır, zira işi, güvenilir birini bulamayan filozofumuzun notlarını bizzat evinde saklamaya kadar götürecekti.

Aydınlanmanın bu teorik metinleri kadar etkili olan bir başka kültürel meta da elden ele dolaşan ucuz kitaplardı. Fransızlar bu "yasak bestseller"lara adeta müptela olmuşlardı; çoğu yurtdışında basılan ve ülkeye sokulması bir türlü engellenemeyen bu eserler, kilise ve monarşinin sorgulanmasına yol açıyordu. Hiciv, pornografi ve hatta bilim kurgu tarzındaki bu kitaplar, Marie-Antoinette'in hafifliğinden, kralın iktidarsızlığından ve papazların paragözlüğünden dem vurarak büyük bir meşruiyet problemi yaratıyordu. Rossini'nin Sevil Berberi operasının da esin kaynağı olan şaheserinden tanıdığımız Beaumarchais'nin Figaro'su aristokrat efendisine "Bu avantajları hak etmek için ne yaptınız?" diye sorduğunda, artık imtiyazlar üzerine kurulmuş tarih dışı bir toplumun tüm rasyonalitesini alaya almış oluyordu. Sansürden kaçmak için Sevilla'da geçiyor olması, Beaumarchais'nin mesajının yerine gitmediği anlamına gelmemektedir. Prömiyede çıkan izdihamda üç kişinin ezildiği oyun, Danton'un ifadesiyle, "aristokrasiyi imha etmişti".

İsmi XV. Louis'nin metresi Barry Kontesi'nden alan bir başka eserde, bu kez tüm kraliyet ailesi sert bir şekilde eleştiriliyordu. Bilim kurgu türünün ilk örneklerinden biri olan "*L'an 2440*"ta

ise Louis-Sébastien Mercier, içinde yaşadığı Fransa'yı, kahramanını yedi asır sonrasının Paris'i-ne götürerek içnelemeyi tercih ediyordu. Dilencilerin, keşişlerin, fahişelerin, köleliğin, keyfi tutuklamaların, vergilerin, loncaların ve hatta çay ve kahvenin bile olmadığı yirmi beşinci yüzyıl Fransası, filozof bir kral tarafından barışçıl bir devrimle meşruti bir monarşiye geçirilmiş ve ortaya resmi dini ya da ordusu olmayan, eşitlikçi ve müreffeh bir ülke çıkmıştı. Mercier'nin, başka bir zaman yazılsa naif bir hayal olarak kalacak bu ütopyasının zihinlerde çarpıcı bir etki bıraktığı, 18 sene sonra devrim kapıyı çaldığında geç de olsa anlaşılabilecekti.

Zenginliğin el değiştirmesini konu alan bir karikatür

Aynı dönemde toplumun sekülerleştiği de doğrudur. Bunu en güzel, ölüme ve cinselliğe karşı tavırlarda görmek mümkün. On sekizinci yüzyıl Fransızları ruhlarına dua okuması için miraslarından artık daha az para ayırır olmuşlardı mesela. Üstüne üstlük, kilise topraklarına gömülme gibi bir istekleri de pek kalmamıştı. İlk hamileliklerin evlilik dışı olma

oranı %15, hatta %20'ye kadar çıkmıştı; demek ki çiftler evlenmeden önce gerdeğe girmekte pek bir sorun görmüyorlardı. Bazıları imzayı atma zahmetine bile girmeyecekti; gayrimeşru çocukların sayısı da büyük şehirlerde %6-12 arasında seyrediyordu. Bir meslek olarak din adamlığı da eski prestijini kaybetmişti. Yüzyılın son çeyreğinde Fransa Kilisesi papaz bulmakta zorlanıyordu; buldukları da eskisi gibi burjuva değil, ağırlıklı olarak köylü çocuklarından oluşuyordu.

Toplumun bu hızlı sekülerleşmesi, adeta devlet içinde bir devlet olan, eğitimi tekelinde bulunduran ve birçok mali imtiyazdan faydalanan kilisenin hedef tahtasına konmasına yol açtı. Dinden güç alan sadece papazlar değildi hiç kuşkusuz; sekülerleşme süreci monarşiyi de zora sokmuştu. Hükümdarın tek bir dokunuşla sıracı hastalığını iyileştirebildiğine artık daha az kişi inanıyordu; "Çok Hristiyan Kral"ın (Lat. *Rex Christianissimus* / Fr. *roi très chrétien*) "kutsallığını yitirme" (Fr. *désacralisation*) süreci hızlı ve kesin olmuştu.

sı bir mali reform için ikna etmesi şart olduğu kadar zordu da. Maliye Bakanı Turgot 1776'da, modası geçmiş angaryayı nakit bir vergi ile değiştirmek ve ticaret loncalarını kaldırmak istediğinde karşısında rahiplerden yargıçlara, tüccarlardan zanaatkârlara, geniş bir ittifak bulacaktı. Haleflerinden Necker'in, memuriyetlerin sayısını kısıtlama ve serflikle iltizamı kaldırma projeleri de benzer bir tepkiye yol açmakta gecikmedi.

Kısacası, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde artık ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin oldukça gerisinde kalmış olan bir monarşi, kendine elitler arasında dahi müttefik bulamamanın sancılarını çekiyordu. İhtilalden yirmi yıl önce bayrağı açan *parlement*'lar oldu. İngiltere'deki Parlamento'yla karıştırılmaması gereken bu kurumlar seçilmiş vekillerden değil, yargıçlardan oluşuyordu. Bir meclis işlevi görmüyorlardı; görevleri şehirlerde kralın fermanlarını hukuken kayıt altına almaktı. Ayak diremeleri durumunda kral şahsen oturlara katılıp (Fr. *lit de justice*) bunları yasaları onaylamaya zorlayabilir veya bu da işe yaramazsa sürgüne yollayabilirdi. Ancak, hepsi geçici çözümlerdi ve kralın otoritesini sağlamlaştırmaktan çok zayıflatmaya yarıyordu. 1771'deki krizde sürgün kartını oynadığında XV. Louis herkesin tepkisini çekecekti; üç yıl sonra öldüğünde Paris halkının yasını tutmaması boşuna değildi.

XVI. Louis

ARİSTOKRASİ DEVRİMİ

1 780'lerin sonuna doğru, durum gittikçe kötüleşmeye başlamıştı. 600 milyonluk gidere karşılık sadece 475 milyonluk gelir vardı ve on yılda 1.2 milyar lira borçlanan hükümetin gelirlerinin yarısı borçların faizine gidiyordu. Vergileri daha fazla arttırmak mümkün olmadığına göre, gerekli reformların yapılması için korporasyonların yönetime ortak edilmesi şarttı. Dönemin maliye bakanı Calonne bu amaçla önce 1787 yılında prensler, başpiskoposlar, önde gelen aristokratlar ve parlement başkanlarından oluşan bir Ayan Meclisi (Fr. *Assemblée des Notables*) topladı ve bunların önüne pazar ekonomisini dikkate alan bir reform programı koydu. Tüm ülkede geçerli olacak bir arazi vergisi konarak muaf kesimler vergilendirilebilecek, angarya nakde çevrilecek, iç gümrükler kaldırılıp ülke pazarı yekvücut hale getirilecek ve seçmenlerden oluşan taşra meclisleri kurularak vergilerin adil dağılımı sağlanacaktı. En son 1626'da toplanan bu meclisin yasama yetkisi yoktu; fakat bu kez katılanların prestiji parlement'lar üzerinde bir baskı kurulmasını mümkün kılabilirdi.

Ancak, her ne kadar yukarıdaki reformlara sıcak baksalar da, ayanlar yeni bir verginin yükünü omuzlarında taşımak istemediler. Buna yetkileri olmadığını ilan ettiler; kendileri gibi atanmış üyelerden değil, halk tarafından seçilmiş vekillerden oluşan bir Genel Meclis'in toplanması şarttı. Kısacası, sadece fikirlerinin sorulmasından ziyade, hükümete temelli ortak olmalıydılar. Oysa, XVI. Louis'nin, kontrol edemeyeceği bir

Ekonomik reformlar ile birlikte toplumsal güç ilişkileri de değişmekteydi.

süreci başlatmak için hiç acelesi yoktu; Calonne'u azledip yerine Brienne'i atamakla yetindi. Ancak, ertesi sene kriz daha da derinleşecekti. Paris Parlement'ı kralın fermanını kaydetmeyi reddetmiş ve Genel Meclis'in toplanmasında diretmişti. Artık sürgün de fayda etmeyecekti. Üstüne üstlük, kıtlık nedeniyle birçok şehirde isyan çıkmış, alacaklılar kapıya dayanmış, kral köşeye sıkışmıştı. Brienne'i kovup yerine Necker'i getirdi ve 1 Mayıs 1789'da Paris'te toplanacak bir meclis için seçimler yapılmasını kararlaştırdı.

Seçimlerin nasıl yapılacağı ya da mecliste karar alma sürecinin nasıl işletileceği bilinmiyordu; zira en son 163 sene önce toplanan Genel Meclis'in prosedürleri belli değildi. Karşımızdaki, eşitlik esasına dayanan modern bir parlamento değildi; üç ayrı "zümre"den (Fr. *état*) oluşuyordu: Birinci zümre din adamları, ikincisi aristokrasi, üçüncüsü geri kalanlar arasından seçilecekti; üstüne üstlük bu üç grup ayrı ayrı oy verecekti. Kısacası ülkedeki nüfusun çoğunluğu gene imtiyazlı bir azınlık karşısında dezavantajlı durumdaydı ve bu, söz konusu imtiyazları yok edecek reformları yürürlüğe koyması beklenen bir meclis için pek iç açıcı bir durum değildi. Yeni maliye bakanı Necker'in çabalarıyla Üçüncü Zümre'nin (Fr. *tiers-état*) üye sayısı iki katına çıkartılıp diğer iki zümrenin toplamına eriştirilse de, Louis üçünün de beraber oy verdiği ortak bir meclis fikrine sıcak bakmadı.

Üç zümre: Ruhban – Aristokrat – Tiers-État

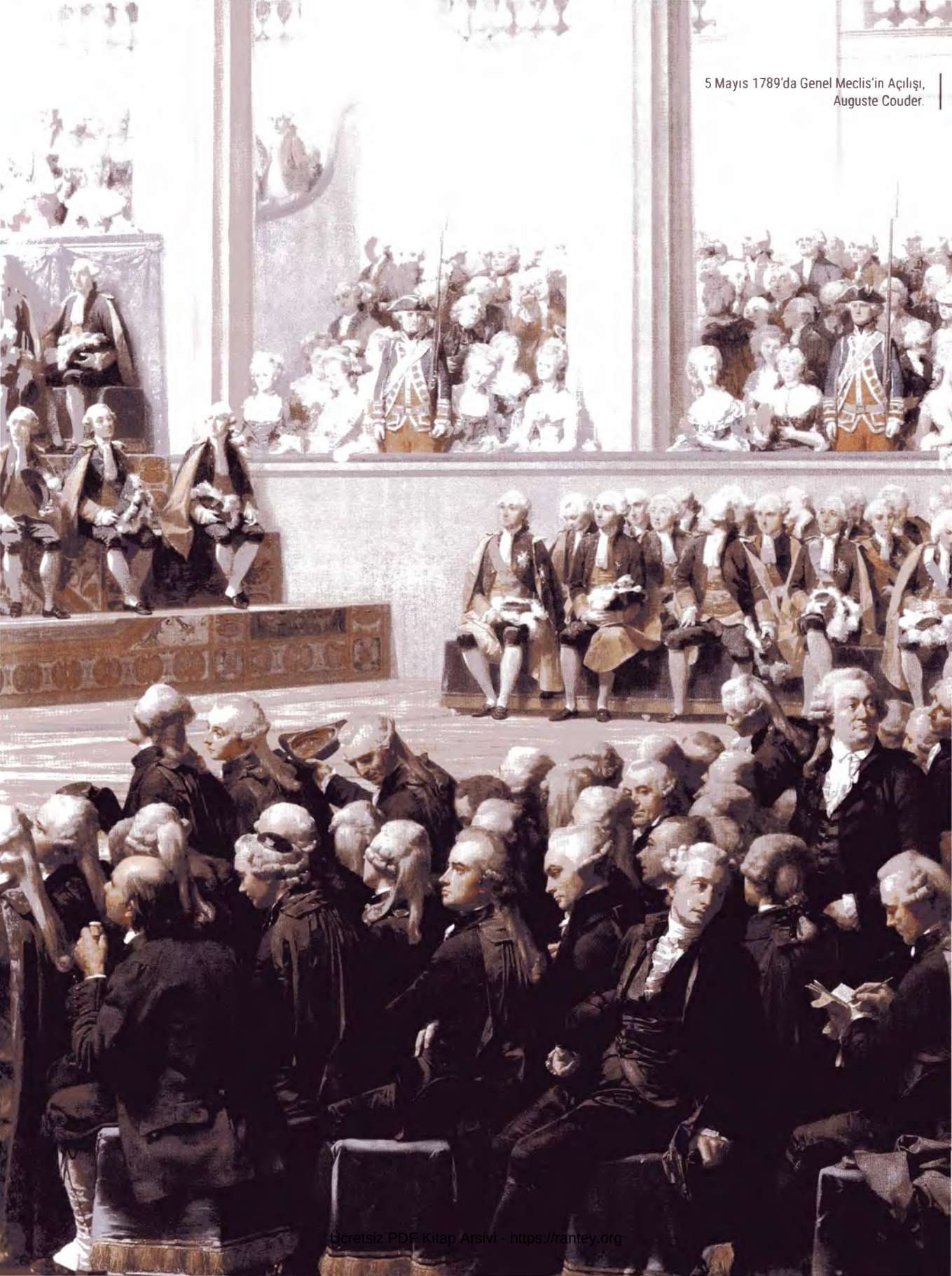
YETER! SÖZ MİLLETİN!

G enel Meclis'in 5 Mayıs'taki ilk toplantısı bile toplumun değişim isteyen kesimleriyle müesses nizamın arasındaki mantalite farkını göstermeye yeterdi. Ülkenin %95'ini temsil eden Üçüncü Zümre yan kapıdan girmek zorunda bırakılmış, seremonilerle ikinci sınıf olduklarının altı çizilmek istenmişti. Sieyès'in "Üçüncü Zümre Nedir? Her şey. Şu ana kadar siyasi düzende ne olagelmıştır? Hiçbir şey? Ne istiyor? Bir şey olmak" demekte haksız olmadığı bir kez daha ortaya çıkmıştı. Ancak vekiller hevesli oldukları kadar bilinçliydi de; içlerinden, kendilerine dikte edilen sade kıyafetleri giymeyerek ya da kral gelince çıkardıkları şapkalarını diğer zümreler gibi tekrar takarak tepkilerini gösterenler çıkacaktı.

Bu sembolik direniş kısa sürede stratejik bir hamleye dönüştü. Üçüncü Zümre diğer ikisinden ayrı bir şekilde yemin etmeyi reddederek tam bir ay boyunca sistemi kilitledi. Kralın araya girmesi bile fayda etmedi ve iki taraf da geri adım atmadı. Sonunda 10 Haziran'da Üçüncü Zümre diğer zümreleri kendisiyle toplanmaya davet etti. Birinci Zümre'deki halktan gelen papazlar daveti kabul ederken, asilzade olan piskoposlar ilk başta ayak diredi. Oysaki Üçüncü Zümre'ye aristokratlar arasından bile katılanlar olmuştu. Kafalarının dikine giden vekiller, 17'sinde kendilerini Milli Meclis (Fr. *Assemblée Nationale*) adıyla tek kamaralı bir meclis ilan edeceklerdi. Temmuz'un 9'unda bu isme "Kurucu" (Fr. *constituante*) unvanını da eklediklerinde niyetlerini daha da belli etmiş oluyorlardı.

İşin kontrolden çıktığını anlayan kral bu oldubittiği kabul etmeye pek niyetli değildi. İlk olarak, Üçüncü Zümre'nin toplandığı binanın kapısına kilit vurmaya denedi; ancak bu işe yaramayacaktı. Öfkeli vekiller soluğu yakınlardaki bir tenis kortunda aldı ve bir anayasa ilan edilene kadar dağılmamaya yemin etti. Üç gün sonra yapılan oturuma katılan Louis, hâlâ ayrı toplan-

Bastille'in Zaptı

malarında ısrarcıydı. Ancak vekillerin onu pek taktığı yoktu; dışarıda bekleyen askeri birlikler bile inatlarını kıramayacaktı. Biri "Millet emir almak zorunda değil" derken, Mirabeau Kontu "Git *efendine* söyle, biz halkın iradesiyiz" diyerek kralı meclisin dışında gördüğünü itiraf etmekten çekinmeyecekti. Tehditlerinin hiçbir zaman sonunu getirmeyen Louis sonunda geri adım attı ve Temmuz'un 27'sinde diğer zümreleri de meclise katılmaya davet etti.

Ancak bir kez araya güvensizlik girmişti ve kral karşısında aldıkları galibiyet, vekilleri cesaretlendirmişti. Meclisi vergileri onaylamakla yükümlü bir kurumdan öte görmeyen kral 13 Temmuz'da Maliye Bakanı Necker'i kovunca, ihtilal dinamiğine yeni bir aktör daha katılacaktı: Paris halkı. Versailles'daki meclisi kontrol etmek için getirilen birliklerin şehre saldıracağından şüphelenen başkentliler depolardan yağmaladıkları silahlarla Bastille'e saldırdı. Krallığın sembolü olan bu mekânın halkın eline geçtiği 14 Temmuz tarihi ileride ihtilalin başlangıç günü olarak kabul görecekti. Başkentin kontrolü artık Louis'nin değil, halkın elindeydi. Parisliler hızla yeni bir belediye başkanı seçmeyi ve başına Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın kahramanlarından La Fayette'i getirdikleri bir Ulusal Muhafız Alayı (Fr. *Garde Nationale*) kurmayı da ihmal etmemişlerdi.

Versailles'daki kralın önünde iki seçenek vardı: Kaçmak ya da pes etmek. İkincisini tercih etti ve birliklerini dağıtıp Necker'i tekrar göreve getirdi. Meclise gidip üç renkli ihtilal kokartını (Paris'in mavi ve kırmızısına henedanın beyazı eklenmişti) taktı. Artık vekillerin önünde engel kalmamıştı. Kral ve aristokrasi taşrada da kont-

Marquis de La Fayette (1757-1834)

rolü yitirmişti; şehirler Paris örneğini takip edip kendilerini örgütlediler. Köylüler isyan edip aristokratların şatolarına saldırdılar. Birçok yazarın iddia ettiğinin aksine şatoları yakmayıp buradaki vergi ile alakalı belgeleri yok etmeleri, basit bir köylü isyanından çok daha bilinçli ve örgütlü bir hareketle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyordu.

Meclisin ilk işi "millet"e yönetimde söz verecek bir anayasa için çalışmalara başlamak oldu. Vilayetlerden seçim öncesi gelen şikâyet defterleri (Fr. *cahiers de doléance*) halkın taleplerini açık bir şekilde özetliyordu aslında. Hukuk önünde eşitlik, basın özgürlüğü, can ve mal güvenliği, bireysel özgürlüklerin korunması, bağımsız yargı, memuriyetlerin parayla satılmasının durdurulması gibi kararlar alan, vergi koyma ve yasa yapmada tek yetkili olan ve kralın bakanlarını denetleyen kalıcı bir meclis.

Bu talepler doğrultusunda, meclis Ağustos'ta hızla Ancien Régime'i tasfiyeye girişti. Artık herkesin eşit vergi vermesi kararlaştırıldı; hiçbir grup imtiyazlı olmayacaktı. Vatandaşlar hukuk önünde de eşitti bundan sonra. Memurlukların parayla satın alınması uygulamasına son verildi. Hepsinden önemlisi, feodal düzenin temelini oluşturan serflik, angarya ve kilisenin topladığı öşür de içinde olmak üzere birçok vergi kaldırıldı.

Bu pratik çözümlerin teorik altyapısının oluşturulması da şarttı. Henüz bir anayasa yapılamamıştı belki ama ayın 26'sında La Fayette'in hazırladığı "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" (Fr. *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) yayımlandı. 17 maddelik bu bildirgeyle özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı koyma gibi doğal ve devredilemez haklar garanti altına alınmakta, herkesin hukuk ve kanun önünde eşit olduğu vurgulanmaktaydı. Egemenliğin

İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nin I., IV. ve X. maddeleri:

- I. Madde: İnsanlar, haklar bakımından özgür ve eşit doğar ve öyle kalırlar.
- IV. Madde: Özgürlük başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir.
- X. Madde: Hiç kimse, dinle ilgili olsunlar bile, düşünceleri nedeniyle kovuşturulamaz.

millete ait olduğu, tüm vatandaşların eşit sayıldığı, başkasının özgürlüğüne müdahil olmamak kaydıyla herkesin özgür olduğu, kanunsuz tutuklama yapılamayacağı, aksi delillerle ispatlanana kadar şüphelilerin suçsuz kabul edileceği ve görüşlerinden dolayı kimsenin sorumlu tutulamayacağı ilan edildi. Birkaç sene içinde bu prensiplerin hemen hepsini devrimin bizzat kendisi çiğneyecekti ama artık cin şişeden çıkmıştı bir kere. Ancien Régime'in ayrıcalıklar üzerine kurulmuş tüm mantığına ters olan bu metin zamanın ruhuna uygundu ve hiçbir geçici aksaklık onun önünü kesemeycekti.

Şimdi sıra meclisin nasıl çalışacağını belirlemeye gelmişti. Eylül ayında iki kamaralı bir meclis fikri reddedildi. Krala layık görülen, kısıtlı bir veto hakkında başka bir şey değildi; yasaları erteleyebilirdi, ancak iptal edemezdi. Yetkilerinin hızla kısıtlanmasından rahatsız olan Louis bu yasaları onaylamakta ayak diredi. Bu esnada Paris'te dedikodu kazanları kaynamaya başlamıştı; herkes bir aristokratlar komplosundan söz ediyordu. Ağustos sonunda halkın Versailles'a yürümesi son anda engellendi. Ancak 1 Ekim'de saraydaki subayların verdiği ziyafetlerden birinde krala abartılı saygı gösterilerinde bulunulması ve devrim kokartının ayaklar altına alınması bardağı taşıracaktı. Paris basını olayı abarttıkça abarttı. 5 Ekim'de ekmek fiyatlarının yükselmesinden şikâyetçi Paris kadınları başkentin 20 km. batısındaki sarayın yolunu tuttu. Onları durdurmak için yollanan Ulusal Muhafız askerleri de kadınlarla aynı hisleri paylaşıyordu; Paris

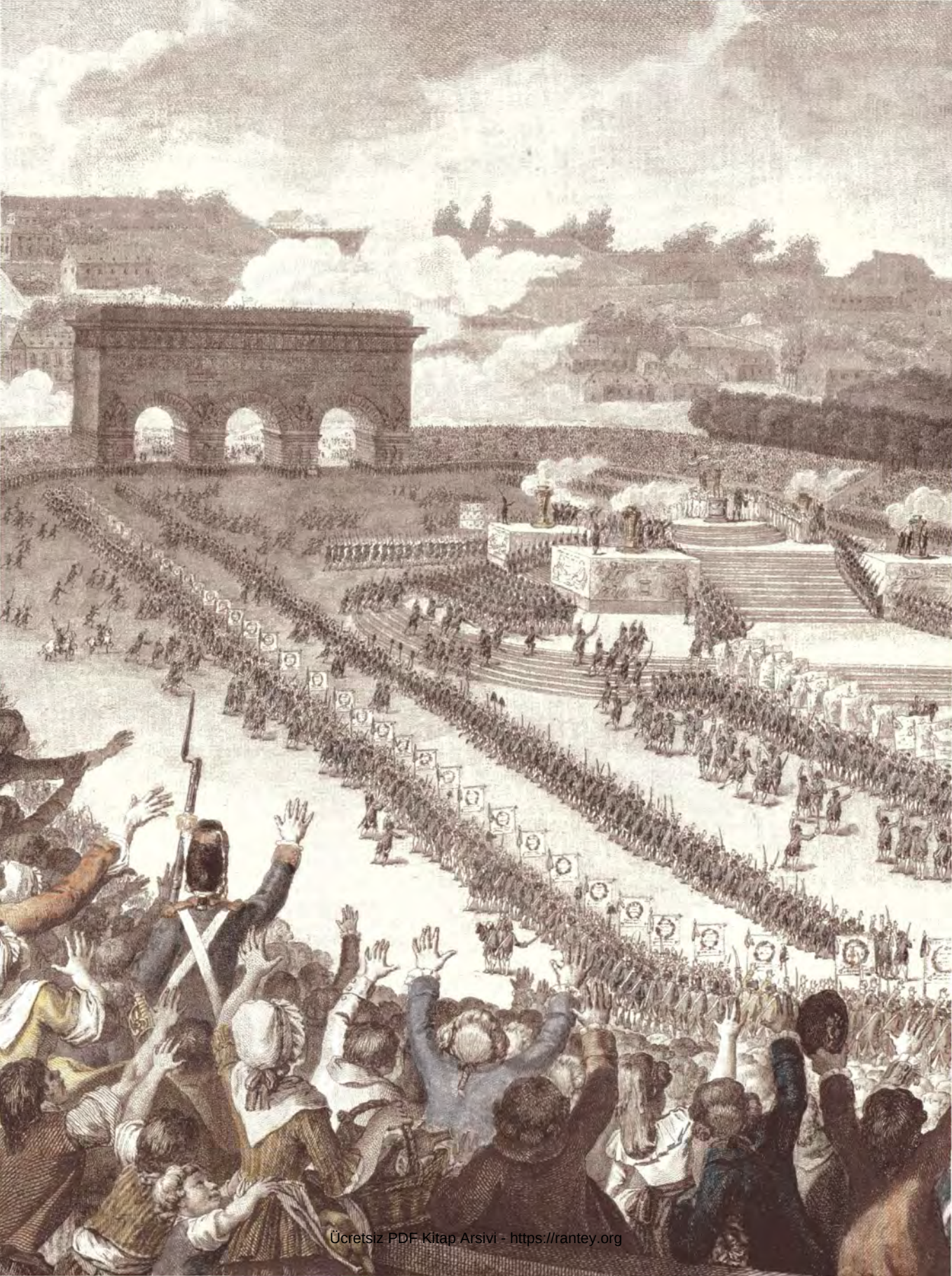
Komünü, komutanları La Fayette'e, kralı Paris'e getirmesini söyleyecekti. Louis, Parisli kadınları yumuşak vaatlerle geçiştirmeyi ve elleri boş geri yollamayı başarmıştı; ancak, La Fayette'in askerlerinin gelmesi işleri karıştırmıştı. Geri dönen protestocular sarayı işgal edip birkaç askeri öldürecek ve kral ile kraliçeyi de önüne katarak Paris'e götürecekti. Tuileries Sarayı'na yerleşen hanedan artık öngörülemez Paris halkının esiriydi. Monarşi yanlısı vekillerin büyük çoğunluğu krala eşlik etmeyip yurtdışına kaçmış olsa bile, meclisin kalanı da 19 Ekim'de başkente taşınmıştı.

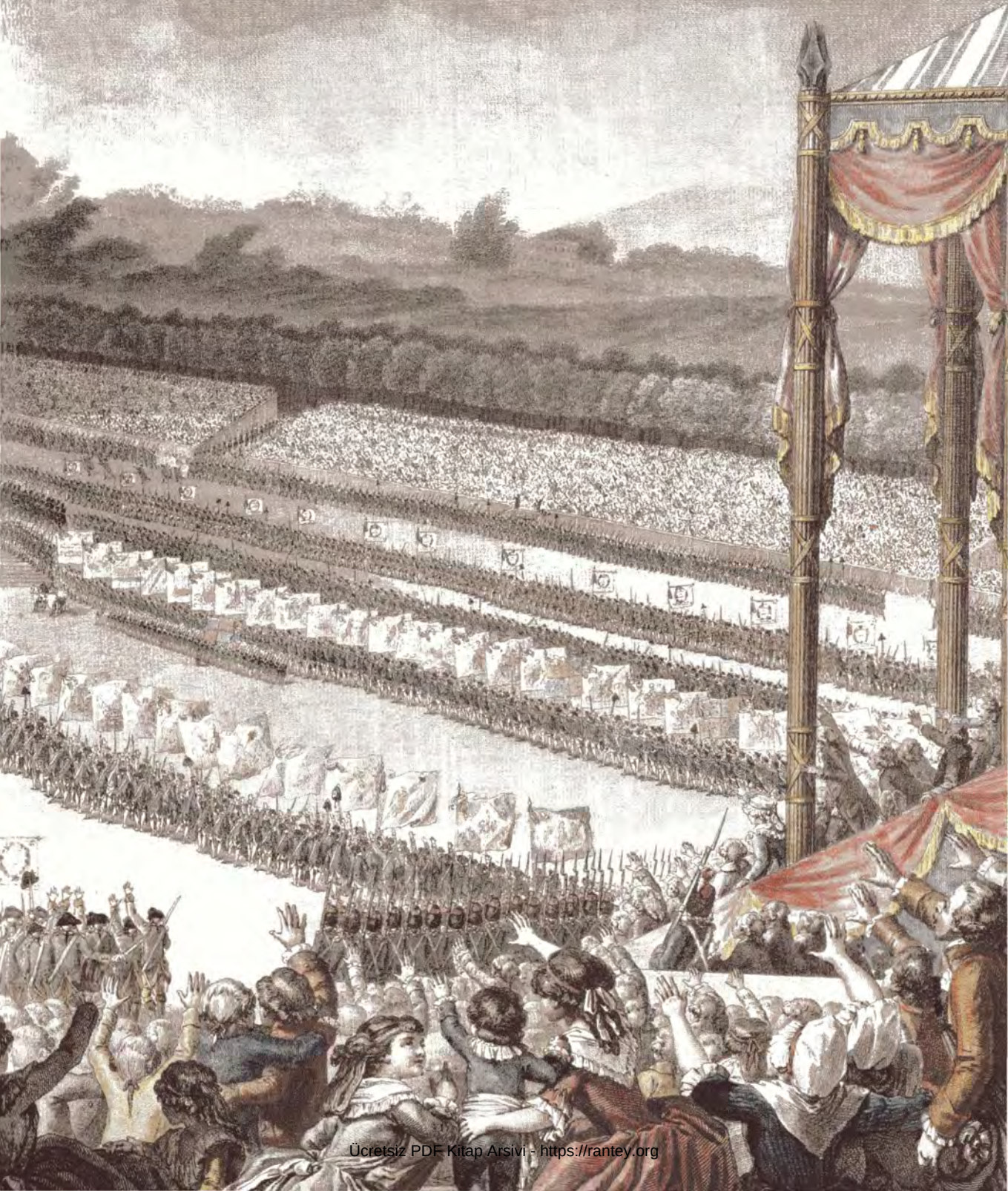

Parisli kadınların Versailles'a yürüyüşü

Meclisin Tours'a taşınması ya da kral tarafından dağıtılması riski kalmamıştı. Louis inisiyatifi iyiden iyiye yitirmişe benziyordu; ancak, yaratılan boşluk cumhuriyetin ilanına kadar doldurulamayacaktı. Yürütmeden sorumlu bakanlar yasama organı meclisin onayına muhtaçtı; ama vekillerin gözünde bizzat kendilerini atayan kral kadar itibarsız olduklarına göre, bunu nasıl elde edeceklerdi? Üstüne üstlük, İngiltere'dekinin aksine Fransa'daki meclis, komiteler atayarak yürütmenin işine karışmaya da başlamıştı. Hızlı ve radikal kararların alınmasının şart olduğu bir ortamda bu kaotik uyumsuzluk, krizi derinleştirecek ve ilerleyen yıllarda devrimin daha da radikalleşmesine yol açacaktı.

Taşrada da durum pek parlak değildi. Başkent kontrolü kaybetmiş gibiydi. Kaldırılan vergilerin gelirinden olduğu gibi, yeni konan vergileri toplayacak bir mekanizmayı kurmaktan da acizdi. Halk birçok yerde silaha sarılmış, yerel meclisler devrim karşıtlarının eline geçmişti. Ama zaten mantıklı bir vergi dağılımı için gereken kadastro çalışması henüz yapılamamıştı. Peki, halihazırda gelirleri giderlerini karşılamayan hükümet vergi de toplayamazsa kadrosuna aldığı din adamlarının maaşlarını, el koyduğu toprakların ve iptal ettiği memuriyetlerin tazminatlarını nasıl ödeyecekti? Borç alma girişimi başarısız olunca, gözler kilisenin mallarına dikildi. Bunlar 2 Kasım'da "milletin malı" (Fr. *biens nationaux*) ilan edilip satışa konacaktı; fakat zaman olmadığı için 17 Aralık'ta bu satışlardan toplanacak geliri baz alan *assignat* adlı bir kâğıt para basılması yoluna gidildi. Kısa sürede enflasyona kurban gidecek olsa da, devrimin artık kendine ait bir parası vardı.

Assignat: 14 Aralık 1789 tarihinde tedavüle sokulan, kilise mülklerinin garanti olarak gösterildiği kağıt para

Üyelerinin güç peşinde koşmasından şüphelenen meclis Kasım ayında vekillerin bakan olmasının önüne geçti. Ardından hızla İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ndeki prensipler doğrultusunda yaşamaya girişti. Katolikliğin resmi din statüsünü iptal etti ve maaşa bağladığı din adamlarını Temmuz 1790'da çıkardığı Rahipler Medeni Kanunu (Fr. *Constitution civile du clergé*) ile tamamen devlete bağladı. Aralık 1789'da Protestanlara, Ocak

1790'da Yahudilere medeni haklar tanıdı, Şubat'ta tarikatları kapadı. Kimin oy kullanabileceğine de karar verdi; bu temel siyasi hakkı kullanmak isteyenlerin üç yevmiye kadar vergi ödemeleri şarttı. Ocak ayında Fransa 83 vilayete (Fr. *département*) bölündü, Haziran'da babadan oğula geçen aristokratik unvanlar kaldırıldı, Ağustos'ta hukuk sistemi baştan aşağı yeniden organize edildi. Korporasyonlar lağvedildi ve iç gümrükler kaldırılarak ekonomik liberalizm yönünde önemli bir adım atıldı.

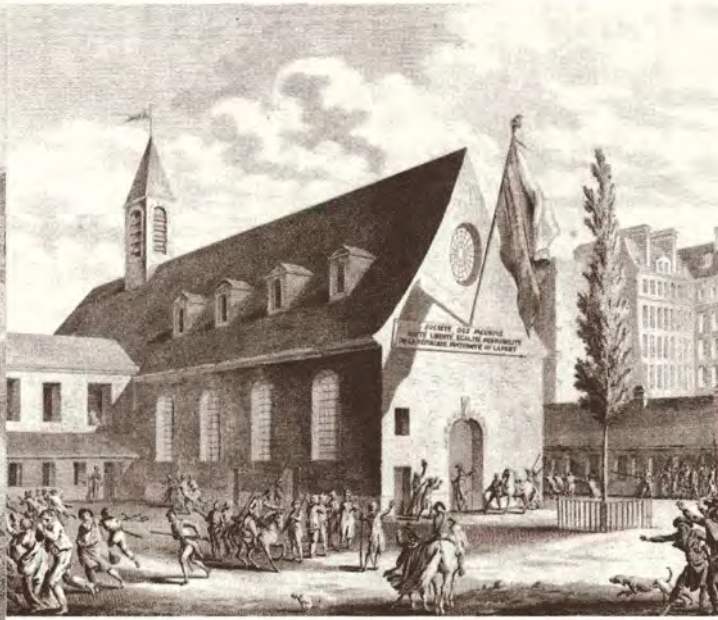
Devrimin ana prensiplerini hayata geçiren bu yasama faaliyetleri hızla devam ederken, Bastille'in ele geçirilmesinin birinci yıl dönümü Champs de Mars'da tüm vilayetlerden gelen temsilcilerin de hazır bulunduğu coşkulu kutlamalara sahne oldu. Hazırlıklarda görev alan gönüllü işçilerin meşhur "Ah! Her şey güzel olacak" (Fr. *Ah! ça ira*) marşını bestelemesine de vesile olan şenliklerde izleyiciler için çayırlığın her iki tarafına oturma yerleri, kral için büyük bir çadır, Fransa'nın olmazsa olmazı zafer takı ve tam ortaya da bir sunak inşa edildi. Yoğun yağmur altında yapılan kutlamalar kralla meclis ve halkın arasını bulmak isteyen La Fayette'in fikriydi. Ayini yöneten, daha sonra adını sıkça duyacağımız Talleyrand olacaktı. Şüpheli piskoposumuz devrim ruhunun böyle absürt törenlere indirgenmesine karşı gibiydi; La Fayette'e "Allah aşkına, [ayini yönetirken] beni güldürmeyiniz" demeden duramamıştı. 100.000'i vilayetlerden 600.000 kişinin gözü önünde, önce toplu şekilde vekiller, ardından da bizzat XVI. Louis, ilan edilmesine

Ah ca ira ca ira.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Devrimin sembollerinden
"Her Şey Güzel Olacak"
marşını söyleyen bir kadın

Jakoben Kulübü

la yazışarak devrimin altını oymaya çalışıyordu. Birçoğu yurtdışına kaçan büyük asilzadeler ise yabancı saraylarda Ancien Régime'i geri getirecek müttefikler aramaya başlamışlardı bile. Ekonomik durum da pek parlak sayılmazdı. Hasadın iyi olması ekmek fiyatlarının düşük kalmasına yardımcı olduysa da, hemen her yerde işsizlik yaygınlaşıyordu; 1791'deki bir komite raporunun incelediği 16 milyonun 2 milyonu dilencilik yapmaktaydı.

Bu ortamda radikal gruplar gücünü arttırmıştı. 1790 Ocak'ında Breton Kulübü'nde toplanmaya başlayan "Anayasa Dostları Derneği" (bunlara toplandıkları manastırdan dolayı Jakobenler denecekti) Fransa'nın her yerinde dört yüzü aşan şube kurmayı başaracaktı. Paris halkını ajite etmekte mahir Danton ve Marat ise kendilerine Cordeliers Kulübü'nü üs edinmişlerdi. Devrimi La Fayette'in ortayolculuğundan kurtarıp sistemin daha hızlı bir

ramak kalan anayasa üzerine yemin etti. Kendisine "Fransa Kralı" değil, "Fransızların Kralı" unvanının layık görülmesinin nedeni egemenliğin kayıtsız şartsız kime ait olduğunun altının çizilmek istenmesiydi.

Ancak kutlamalardaki kral, meclis ve halk arasındaki birlik vurgusu okuyucuyu aldatmasın; ortada hâlâ çözülmemiş bir sürü sorun vardı. Yeni sistemdeki yeri tanımlanmamış bir kral ve kraliçe; içeride aralarında Mirabeau ve La Fayette gibi devrim kahramanlarının da bulunduğu vekilleri rüşvete bağlayarak, dışarıda ise diğer hükümdarlar-

Saray rüşvet dağıtarak varlığını sürdürmeye çalışıyor.

tasfiyesini savunan ve bir cumhuriyet ilanını talep eden bu demagogların arkasında ekonomik sıkıntılardan etkilenen Paris halkı vardı.

Devrimin ilk aşaması, varlıklı burjuvalar tarafından gerçekleştirilmişti ve bunların birçoğu lümpen baldırıçıplakların (Fr. *sans-culottes*) radikalliğinden ürkmüştü. Saraydan aldıkları rüşvetlerin de etkisiyle, bu burjuva vekiller devrim defterini kapatmak için bazı geri adımlar atmaya girişmişlerdi. Kontrollerindeki meclis, öncelikle medeni kanunlarına yemin etmeyen rahiplerin görevlerini yapabileceklerine hükmetti, ardından oy kullanmayan vatandaşların, yani fakirlerin Ulusal Muhafız Alayı'na girmesinin önüne geçti. Radikal vekillerin müdavimi olduğu bir başka mekân olan Cordeliers Kulübü, toplandığı manastırdan çıkarıldı, grevler yasaklandı. La Fayette ve müttetikleri krala geniş yetkiler verip iki kamaralı bir meclis oluşturarak sistemi stabilize etmek derdindeydiler. Ayaktakımının iktidarını önlemek için de oy kullanma hakkı ancak vergi veren varlıklı vatandaşlarla kısıtlanmaya devam edecekti. Plan uygulanabilseydi, Fransa Ancien Régime'i yumuşak bir geçişle tasfiye edebilirdi. Ancak iki sorun çıktı: Birincisi, Robespierre adında genç bir avukat halihazırdaki vekillerin bir sonraki seçimlerde aday olmaması gerektiğine meclisi ikna etti. Bu da devrimin ilk aşamasını yönlendiren vekillerin tamamen tasfiyesi ve bir sonraki yasama döneminde meclisin daha radikal olması demekti. İkincisi ve daha önemlisi ise, kral ve kraliçenin 20 Haziran'da saraydan kaçmasıydı. Monarşi kendisine bel bağlayan ılımlı vekilleri yüzüstü bırakmış, uzlaşma ihtimalini tümüyle ortadan kaldırmıştı.

Maximilien Robespierre (1758-1794)

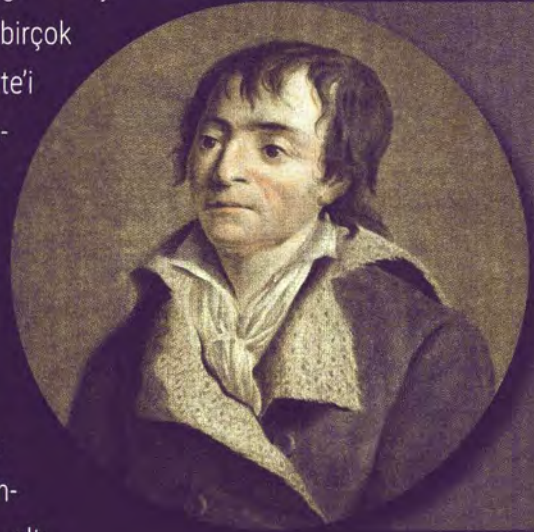

saraydan kral kaçırma ∞

Kral ve ailesi, Tuileries Sarayı'nda adı konmamış bir hapis hayatı yaşıyordu. Nisan ayında Paskalya için Paris'in eteklerindeki Saint-Cloud Şatosu'na gitmek istediklerinde öfkeli kalabalıklar kendilerine engel olacaktı. Radikal Paris halkı bunu bir kaçma girişimi olarak değerlendirmişti. Haberin duyulmasıyla başkentte kral karşıtı birçok gösteri yapıldı, sol basında sert yazılar kaleme alındı. *L'Ami du Peuple* gazetesiyle sokağın nabzını tayin eden Marat başta olmak üzere birçok kişi, sarayı kontrol eden birliklerin komutanı La Fayette'i uyardı. Ancak, o kendinden fazlasıyla emindi; kral kaçmazdı. Yanıldığı ortaya çıkınca, hem kendisinin hem de monarşinin itibarı yerle bir olacaktı.

20 Temmuz gecesi kraliyet ailesi ufak bir koruma birliğiyle sınıra doğru yola çıkmıştı. Veliahdın mürebbiyesi bir Rus baronesi, kraliçe ve kralın kız kardeşi mürebbiye ve hemşire kılığına girmiş, Louis ise vale olmuştu. İki ayrı arabayla gitmek daha hızlı olurdu; ancak birbirinden ayrılmak istemeyen Bourbon Hanedanı, altı atlı tek bir arabada seyahat etmekte ısrar etmişti. Yolda arabayı onarmak gerekince daha da fazla zaman kaybedilecekti. Krala eşlik edecek birliklerin vaktinde gelmemesi, sınıra 50 km. mesafedeki Varennes kasabasında mola vermeyi zorunlu kılmıştı. İşte burada Drouet adlı bir postane müdürü kâğıt paranın üstündeki kral portresine bakarak valenin gerçekte kim olduğunu anlayacak ve yolcuları tutuklatıp Paris'e geri yollatacaktı.

Jean-Paul Marat (1743-1793)

Kralın (hem de sınıra doğru!) kaçma girişiminin ne manaya geldiğinin herkes farkındaydı: Dış güçlerin ülkeyi işgali. Devrimi radikalleştirecek korku ve paranoya dalgalarının ilki tüm ülkeyi

Champs de Mars devrim kutlamaları için inşa edilirken

kapladı. Korktuğu başına gelen meclisin cevabı kralın yetkilerini elinden almak oldu; ancak hâlâ bir cumhuriyet ilanına yanaşmıyordu. Bazı vekiller herkese oy hakkı vermeden ilan edilecek bir cumhuriyetin, yönetimi La Fayette ve arkadaşlarına gümüş tepside hediye etmek demek olduğunun farkındaydı. Burjuva vekiller ise demokrasinin köylü isyanları ve grevlere yol açacağından korkuyordu. İşte bu şartlarda meclis kimsenin inanmayacağı bir hikâye uydurdu ve kralın kaçırıldığını iddia etti.

Jakobenlerin ve Cordeliers Kulübü müdavimlerinin bu saçmalığa tepkisi, kralın gö-

revden alınması yönünde bir dilekçe hazırlamak ve halkı bunu imzalamak için Champs de Mars'a çağırmak oldu. Sonraki yıllarda karşımıza sıklıkla çıkacak bir örüntünün ilk örneğini oluşturuyordu bu davet. Ne zaman devrimci ruh meclisin ortayolculuğuna kurban gitme ve legalist dehlizlerinde kaybolma tehlikesi geçirse, radikal vekiller Paris halkının gücüne başvuracaklardı. Bu ilk deneme başarısız oldu; La Fayette'in askerleri bugün Eyfel Kulesi'nin bulunduğu çayırığa gelerek

Kaçarken yakalanan Kral başkente geri getiriliyor.

silahsız halka ateş açacak ve bazılarını öldürecek. Devrimin kahramanı halk nezdindeki tüm itibarını yitirmek pahasına tam bir baskı politikası uygulamaya başladı. Birçok kişi tutuklanacak, radikallerin gazeteleri kapanacaktı. Cordeliers Kulübü geçici toplantılarına ara verdi. Jakobenlerin içindeki ılımlılar, *Feuillant*'lar (bunların da isimleri toplandıkları manastırdan geliyordu) adlı ikinci bir grup kurdu, kalan radikalleri bir arada tutan ise Robespierre'in iradesi oldu.

Bu şartlar altında Eylül 1791'de güçler ayrılığına dayanan bir anayasa ilan edildi. Bakanları seçmek yürütmenin başı krala düşüyordu; kendisine yasaları iptal etme değil, sadece erteleme yetkisi tanınmıştı. Kanun yapmak, vergi toplamak, savaş ve barış gibi önemli konularda karar almak yasama organı olan meclisin göreviydi. Yargının bağımsızlığı ise yargıçların seçilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştı. Ayın 14'ünde anayasayı kabul eden Louis böylece tahtını da geri almış oluyordu.

LA CONSTITUTION FRANÇAISE,

*PROJET présenté à l'Assemblée Nationale par les
Comités de Constitution & de Révision.*

A PARIS,
DE L'IMPRIMERIE NATIONALE

1791 tarihli ilk Fransız Anayasası

MİLLİ YASAMA MECLİSİ (1791-1792)

Görevini tamamlayan Milli Meclis ay sonunda dağılmış ve seçimlere gidilmişti. Eski meclisten kimse seçime giremediği için yeni vekillerin tecrübesi yoktu; 1789'da ortalama yaşları 45 iken şimdi yarısı 30'unun altındaydı. Ancien Régime ile bağları daha zayıf olan 745 genç vekilden oluşan bu yeni Milli Yasama Meclisi'nde (Fr. *Assemblée nationale législative*) krallık yanlıları 260 vekile sahipken; aralarında Jakobenler, Cordeliers'ciler ve Jirondenlerin de bulunduğu radikaller 136 vekile sahipti. Devrimin kaderini belirleyecek olan bu iki gruptan biri değil, bunlardan hiçbirisiyle tam bir ittifak içinde olmayan siyasi spektrumun merkezindeki 350 vekilin tavrı olacaktı. İlk başta Feuillantlar duruma hâkim gibi gözükiyordu ve kimsenin ağzına cumhuriyet kelimesini aldığı yoktu. Ancak, bu durum hızla değişecekti.

Rahiplere, medeni kanunlarına yemin şartı koşulması, Protestanlara haklar tanınması, köylülerin şatolara saldırması gibi olaylar taşrada karışıklık yaratmıştı. 27 Ağustos'ta krala bir zarar gelmesi durumunda savaş açacaklarını ilan eden imparator ve Prusya kralının (Pillnitz Bildirisi) yarattığı işgal korkusu, Eylül ve Aralık arasında 2000 aristokrat subayın ülke dışına çıkmasıyla ve Alsace bölgesinin imparatorlardan yardım istemesiyle daha da artmıştı. Ürettiği şekerle

Toussaint L'Ouverture:
1791'de başlayıp 1804'te
bağımsızlığın ilanı ile sonuçlanan
Haiti devriminin önderi

ekonomi için büyük öneme sahip olan Saint-Domingue'de (bugünkü Haiti) ayaklanan melezler adanın kontrolünü ele geçirmişlerdi; bunları Tobago, Martinique ve Guadeloupe'daki isyanlar takip etti. Vergi toplanamadığı için sürekli yeni para basılıyor, bu da enflasyonu azdırıyordu. Gene bu dönemde çıkan ve loncaları kaldırıp grevi yasaklayan Le Chapelier Yasası zanaatkârları radikalleştirmişti.

Yeni mecliste Jacques Pierre Brissot ve Jean Marie Roland önderliğindeki bir grup ön plana çıkmaya başlamıştı. O dönem Brissotin ya da Rolandin denen, ancak bugün Gironde bölgesinden katıldıkları için büyük şair Lamartine'in kendilerine taktığı Jirondenler ismiyle anılan bu grup, Jakoben Kulübü'nün içindeki daha demokratik kanadı temsil ediyordu ve Robespierre liderliğindeki Dağlıların (Fr. *Montagnard*) radikalliğine karşıydılar. Bunlar, kralı kendi üyelerini bakan olarak atamaya zorlayıp hâkim pozisyona geçmeyi başarmışlardı. İlk iş olarak, ülkeden kaçan aristokratları (Fr. *émigrés*) ve medeni kanunlarına yemin etmeyi reddeden rahipleri hedef almaya başladılar. Bu aristokratlara karşı çıkardıkları yasaların kral tarafından veto edilmesi Jirondenler'i vazgeçirmedi; bu hain soylulara kapılarını açan Tréves Elektörü yeni hedefleriydi. Meclisi ikna ederek Louis'yi elektörü sıkıştırmaya zorladılar. Amaçları elektörün imparatora başvurmasını sağlayarak kamuoyunda Avusturya'ya karşı bir antipati oluşturmak ve ardından da savaş ilan etmektir. Ülkeyi harbe sokmanın kendilerini güçlendireceğini hesaplayan tek siyasi grup bunlar da değildi. Brissot ve arkadaşları olası bir savaşın kralı tahtından edeceğini umarken, La Fayette ve müttefikleri ise tam aksine, harbin kralı güçlendireceğini düşünüyorlardı. Kral da onlarla aynı fikirdeydi, ancak onun hesabı biraz daha art niyetliydi. Düşman ordularının devrim ordularını mağlup ederek kendisini meclisin sultasından kurtaracağını umuyordu.

Savaşın getireceği olumsuzluklara işaret eden ise bir tek Robespierre oldu. Danton ve Desmoulins gibi diğer radikal demagoglar ilk başta kendisine destek verdilerse de sonradan sessiz kalmayı tercih ettiler. Jakobenlerin bu uzlaşmaz hatibi devrimin tehdit altında olduğunu yadsı-mıyordu; ancak, harp demek diktatörlük demektir. Muzaffer generallerden birinin, hırsına yenilip devrimin kazanımlarını yok etmeyeceğini kim garanti edebilirdi? Kurt politikacı, Napolyon'un gelişini önceden görmüş gibiydi. Fakat işin bir de ironik kısmı vardı. Savaş, yarattığı korku ve paranoya ortamıyla kendisine taraftar olan üç grubun da başını yiyecekken, o çok korktuğu diktatörlüğün kontrolünü bizzat Robespierre'in kendisine verecekti.

"Yaşasın Dağ!
Yaşasın Tek
ve Bölünmez
Cumhuriyet"
sloganının yazılı
olduğu, Montagnard
tarafından bir afiş

Ancak Jironden propagandası devrimci zihinleri tahrik etmeyi başarmış ve vekilleri ikna etmiş benzemekteydi. Aslında imparator ve Prusya kralı blöf yapıyordu; bir savaşa girme konusunda ikisi de isteksizdi. Polonya'nın Rusya, Prusya ve Avusturya arasında paylaşılması için çetrefilli diplomatik görüşmeler yapılırken Batı'ya birlik kaydırmanın manası yoktu. Ayrıca imparatorun, ülkelerini terk edip savaş tellallığı yapan Fransız aristokratlarından pek hoşlandığı da söylenemezdi. Tréves Elektörü kendisinden yardım isteyince bu sığınmacı soyluları ancak Aralık sonunda bölgeyi terk etmeleri koşuluyla koruyacaktı mesela. Ancak, Yasama Meclisi inisiyatifi alıp Nisan ayında Avusturya'ya savaş ilan etti. Bu beklenmedik kararla blöfleri görülen iki monark da köşeye sıkışmıştı. Tüm Avrupa'yı yıllarca pençesine alacak uzun bir savaş başlıyordu.

Baldırıçıplak (*Sans-culotte*),
Louis-Léopold Boilly (1792)

İkinci Devrim: Ayağıtakımının İktidarı

Aristokrat subaylarından mahrum kalan ve tam bir organizasyonsuzluk içinde olan Fransız ordusunun saldırıları ilk aylarda hezimetle sonuçlanınca ülkeyi panik ve şüphe havası sardı. Devrimin orduları muharebe meydanlarından mağlup ayrılıyorsa, bunun nedeni içerideki hainlerden başka kim olabilirdi? Kral ile kraliçenin düşmanı desteklediği açıldı; Marie-Antoinette imparatorun özbeöz teyzesi değil miydi? Sürgündeki aristokratların başında bizzat kralın kardeşi yok muydu? Louis'nin 12 Haziran'da Jironden bakanlarını azledip yerine monarşist Feuillantları getirmesi ve ertesi gün, yemin etmeyen papazlarla ilgili ve Paris'i korumakla görevli yeni bir birliğin kurulması yönündeki yasaları veto etmesi kaşların daha da fazla kalkmasına neden oldu. Ancak tepki, sürekli oyalanan meclisten değil, bizzat Paris halkından geldi. Ayın 20'sinde Tuileries Sarayı'nı basıp "Mösyö Veto"nun kafasına zorla devrimin kırmızı bonesini taktılar ve vetosunu geri aldirdılar.

Aşağılanmış ve itibarı zedelenmiş çaresiz kral için "Daha kötüsü ne olabilir?" sorusunu sormanın zamanı değildi. Temmuz başlarında savaşa Prusya'nın da dahil olması ve 1 Ağustos'ta Brunswick Manifestosu'nda, kralın kılına zarar gelirse Paris'ten "ibret-i âlem olacak ve hatıralardan hiç çıkmayacak bir intikam" alınacağı tehdidinin savrulması, Louis'yi bir nefret objesi haline getirmişti. Halk sokaklarda kralın kuklasını yakarak, gelecek ayların nelere gebe olduğunun ipuçlarını veriyordu. İnişiyatfin baldırıçıplaklardan destek alan radikal unsurlara geçtiğini gören La Fayette, cepheden dönüp mecliste Jakoben Kulübü'nün kapatılmasını istediğinde artık çok geç olduğunu anlayacaktı. İstedliğini alamadığı gibi, savaştan kaçmakla da suçlanacaktı. Sokaklarda kendi kuklasını da alevler içinde gördüğünde krala kaçmayı önermekten, onu ikna edemeyince de kendisi firar edip düşmana teslim olmaktan başka bir çıkar yol bulamamıştı. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın bu kahraman askeri, devrimin ilk yılının bu sembol ismi artık bir vatan haini olarak anılmayı göze almıştı.

Tuilerles Sarayının Düşüşü, Jacques Bertaux

Meclis 5 Temmuz'da vatanın tehlikede olduğunu ilan etmiş ve eyalet askerlerini 14 Temmuz kutlamaları için başkente davet etmişti. Bunlar başkenti terk etmeyecek ve Paris halkıyla birlikte bir başkaldırının planlarını yapmaya başlayacaklardı. Beklenen hareketlenme 9 Ağustos gecesi başladı. Şehrin 48 mahallesi (Fr. *section*) bir Ayaklanma Komünü kurup saraya saldırma-ya karar verdi. 5000 profesyonel askere sahip Louis'nin sarayını savunması mümkündü; ancak o gene pes etmeyi ve meclise sığınmayı tercih edecekti. Zor zamanların hükümdarı olmadığını bir kez daha göstermişti.

Kral için her şey bitmişse meclis için de durum pek farklı değildi. Vekillerin yarısından fazlası kaçmıştı. Üç sene önce Bastille'in ele geçirilmesi Kurucu Meclis'i kurtarmıştı; şimdi ise tam tersi şekilde "10 Ağustos Ayaklanması" Yasama Meclisi'nin ölüm fermanını imzalıyordu. Temsili demokrasinin yerini doğrudan demokrasi almış, kendisi de bir parlamento gibi örgütlenen Paris Komünü duruma tamamen hâkim olmuştu. Meclisten aldığı yetkiyle insanları tutuklayabiliyor, kendi Genel Meclisi'nde (Fr. *Assemblée Generale*) halk mahkemeleri kurabiliyordu. Baldırıçıplakları silahlandırıp kendisine ait birlikler oluşturmuş, meclisi adeta esir almıştı. Bir ara Yasama Meclisi'nin kapatılması bile düşünüldü; ancak taşrada isyana sebep olacağı hesaplanarak bundan vazgeçildi. "Konvansiyon" adını alacak yeni bir meclis için seçim tarihi belirlendi. Bu seçimde vergi verip vermemesine bakmadan herkes oy kullanabilecekti. Bu, yeni meclisin tuzu kuru burjuvalarla değil, her yeni fikrin üstüne atlayan heyecanlı radikallerle dolu olacağı anlamına geliyordu. İhtilalin ikinci evresi ya da başka bir deyişle "İkinci Devrim" başlamıştı.

Paris Komünü binası

KURUNUN YANINDA YANAN YAŞLAR: EYLÜL KATLIAMLARI

Bu sırada düşman orduları Verdun'ı kuşatmış, Paris'in kapısına dayanmıştı. Panik ve öfkenin şüpheyle ittifakı şaşılacak bir şey değildi; suçlu suçsuz birçok insan içeri atıldı. 28 Ağustos'ta Paris'teki tüm evler didik didik arandı. 29'unda düşen Verdun'ın haberi 1 Eylül'de başkente ulaşınca endişe daha da arttı. Meclisin çağrısına uyan 20.000 baldırıçıplağın cepheye gitmesi, kötü durumdaki hapishanelerde çıkabilecek bir ayaklanmadan korku duyulmasına sebep oldu. Marat hapishaneleri ateşe vermeyi önerdi; her ne kadar teklifi kabul görmese de şehir kapıları kapatıldı. 2 Eylül'de Danton'un hararetli konuşması saldırıların fitilini ateşledi. Taşradan gelen askerlerin başını çektiği bu dört gün süren saldırılarda, mahpus damlarındakilerin yarısından fazlası hunharca katledildi. Söz konusu olan sanıldığı gibi halkın öfkesinin spontane bir boşalmasından çok, radikal vekillerin ve Komün'ün başını çektiği planlı bir organizasyondur. Medeni kanunlarına sadakat yemini etmeyen rahipler, Tuileries'yi savunan İsviçreli askerlerden geri kalanlar, kralın hane halkı ve sarayın diğer hükümdarlarla irtibat kurmasına yardım ettiğinden şüphelenilen aristokratlar başta tüm siyaseten şüpheli figürler hedefteydi. Ancak, bütün cinnet anlarında olduğu gibi kurunun yanında yaş da yanacaktı. Öldürülenlerin dörtte üçü siyasetle hiçbir alakası olmayan, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu sıradan suçlulardan oluşuyordu. Benzer katliamların taşrada başlaması sadece bir gün aldı.

İnisiyatifi radikal vekillerin kontrolündeki Komün'e kaptırmış gözüken Jirondenler ilk başta büyük itibar kaybına uğramışlardı. Ancak 20 Eylül'de Fransız ordularının Valmy'de kazandıkları zafer başkentteki telaş ortamını bir nebze de olsa azaltınca, radikalizmden korkan burjuvaların da desteğiyle, yeni toplanan Konvansiyon'da saldırıya geçmeleri gecikmedi. 9 Ekim'de Danton'u bakanlıktan istifaya zorlamayı başardılar. Robespierre bir "kişi kültü" kurmakla, Marat ise diktatörlük peşinde koşmakla suçlandı; verdikleri cevap katliamların plansız ve halkın öfkesinin bir patlamasının sonucu olduğundan öteye gidemedi.

Bu sırada askeri başarılar art arda gelmeye başladı. Prusyalılar 8 Ekim'de Verdun'ı boşaltmak zorunda kaldılar, 6 Kasım'da Jemappes'da kazandıkları zafer Fransızlara Belçika yolunu açtı. Kuzey İtalya'da Nice ve Savoy ele geçirildi, devrim orduları Ren Nehri'ni geçip Frankfurt eteklerine ulaştı. Herkesin aklında aynı soru vardı: Fransa'nın öyle kolay lokma olmadığı anlaşıldığına göre, bir barış mümkün müydü? Ne yazık ki hayır; zira böyle bir barış Louis'nin affedilmesini zorunlu kılıyordu. Kaldı ki, son başarılarla kanı kaynayan Paris'te herkes gözlerini Belçika ve Hollanda'ya dikmişti bile. Bitmeyi bırakın, savaş genişleyecekti kısacası. 1793'ün ikinci ayına gelindiğinde devrim karşıtı koalisyonunda artık İngiltere, İspanya, Portekiz ve Hollanda da vardı.

Cumhuriyet'in Birliđi ve
Bölünmezliđi! Ya Özgürlük, Eşitlik,
Kardeşlik ya da Ölüm!

UNITE.
ET
INDIVISIBILITE
DE LA
RÉPUBLIQUE.
LIBERTÉ,
ÉGALITÉ,
FRATERNITÉ
OU LA MORT

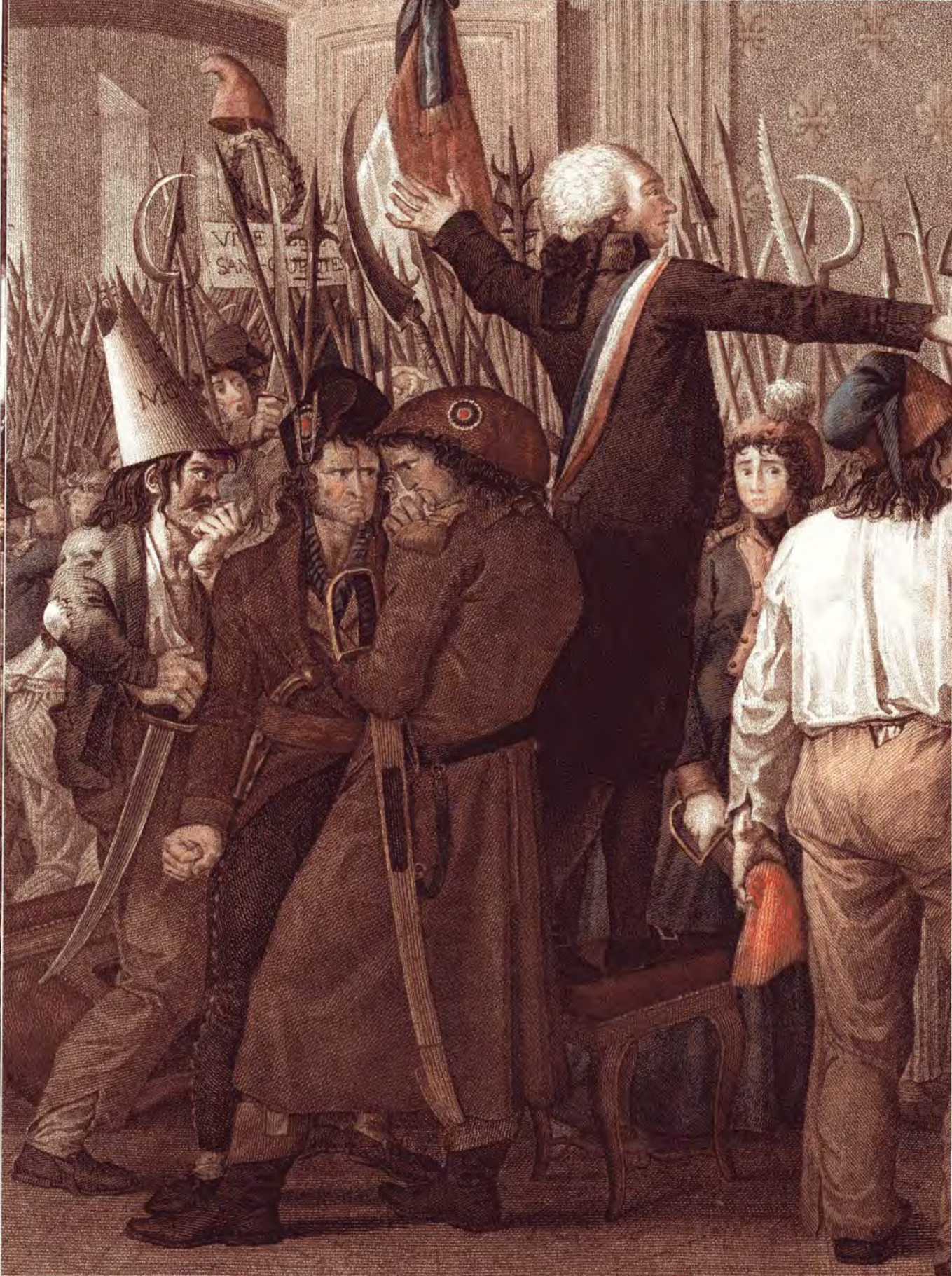

cumhuriyetin ilanı

20 Eylül'de toplanan Konvansiyon'un ilk işlerinden biri monarşiyi kaldırıp cumhuriyet ilan etmek oldu. Artık kral yoktu ve yönetim halka aitti; ancak, onu kim temsil edecekti? Seçimle gelen vekiller mi, yoksa halkın bizzat kendisi mi? Devrimin bundan sonraki iki yılı bu sorunun cevabını aramakla geçti. 1792 seçimlerinde tüm erkekler (oy hakkı için kadınların 1944'ü beklemesi gerekecekti) oy kullanmıştı kullanmasına ama katılım oldukça düşüktü; Paris'te on kişiden dokuzu zahmet edip sandığa gitmemişti. Meşruiyeti sallantıda bir meclisin yerine halkın yönetime doğrudan katılımı da mümkün olabilirdi; ancak, burada da problem şuydu ki başkent halkının radikalliği taşrada karşılık bulmuyordu.

Denge ilk başta doğrudan demokrasi lehine bozuldu. Parisli baldırıçıplaklar Konvansiyon'u yeterince radikal bulmuyorlardı. Farklı eğilimleri temsil eden iki grup oturumlar başlar başlamaz birbirleriyle didişmeye koyulmuştu bile. Robespierre, Danton ve Marat'nın başını çektiği radikal Jakobenler ya da meclisin yüksekteki koltuklarında oturdukları için kendilerine verilen diğer adla Dağlılar, radikal Paris halkının temsilciliği rolüne soyunmakta gecikmediler. Devrimin daha da radikalleşmesinden korkan büyük toprak sahipleri ve şehirli hukukçuların desteklediği Jirondenler ise, Konvansiyon'un üstünlüğünü sağlamak için yerel idare organları ile işbirliğine gitmeye çalışacaklardı. Bir siyasi parti disiplinine sahip olmayıp daha çok ortak bir gündem etrafında toplanmış vekillerin gevşek bir ittifakı olarak tanımlayabileceğimiz bu grupların ikisinin taraftarlarının sayısı da Konvansiyon'u tek başına kontrol etmeye yeterli değildi. Bu, ortayolcu vekillerin tavrının önemli olması demekti ve bunlar, zafer haberlerinin de etkisiyle şimdilik ikinci grubu desteklemeyi tercih ediyorlardı. Ancak, her ne kadar başıbozuk Parislilerden çekinen burjuva elementlerden oluşsalar da, savaş devam ederken 10 Ağustos'un kahramanı radikal vekillerle tam bir kopmaya razı gelmiyorlardı. Kısacası, Jirondenlerin hâkimiyeti hem kırılğan hem de geçiciydi. Konjonktürel gelişmelerin her şeyi tersine çevirmesi sadece birkaç ay alacaktı.

Kraliyet çöküşte, Cumhuriyet kazanıyor!
Kırmızı boneli pankarttaki "Kahrolsun
Veto" yazısı, kralın devrimin önünü
kesmesini protesto ediyor.

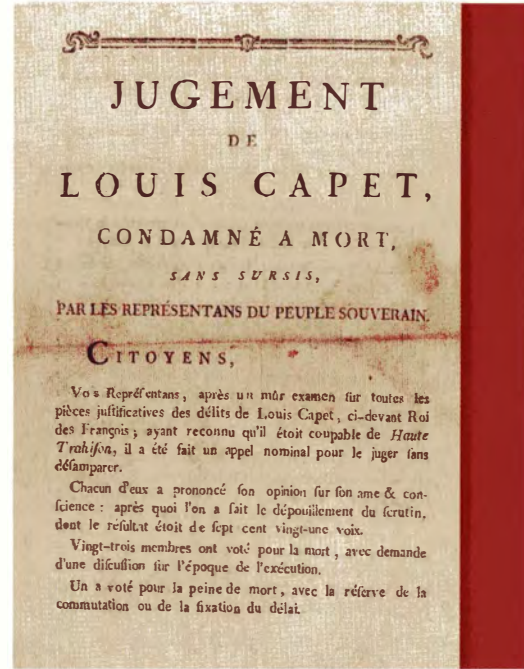
Devrik Kral XVI. Louis, devrimcilerin kırmızı
bonesini takmış halde tasvir edilmiş!

LOUIS CAPEt'nin ŞAHANE KAFASI'NIN SEPECE DÜŞÜŞÜ

Devrimin rotasını belirlemeden önce önemli bir soruya cevap verilmesi gerekiyordu. Krala ne olacaktı? İdam edilmesi durumunda dış güçlerle barış yapma imkânı kalmazdı; aralarında Danton gibi radikallerin de bulunduğu birçok vekili düşündüren bir durumdu bu. Jirondenlerin, 10 Ağustos'un tertipçilerini ve "Eylülcüler"i (Fr. *Septembriseurs*) diktatörlük peşinde koşmakla suçlayarak hem Jakobenlere hem de Paris Komünü'ne ısrarla saldırması, iki grup arasında orta bir nokta bulunmasını imkânsız hale getirmişti. Konvansiyon'un bu tip aşırılıklardan rahatsız olduğu doğrudu; ancak, krallığı ortadan kaldıran Paris halkını ve bunları kışkırtan vekilleri Jirondenlerin istediği gibi "yasadışı" ilan etmeleri gene de söz konusu olamazdı. Böylece, meclisin yukarısındaki Dağlıların aksine, ortada oturdukları için kendilerine Ova (Fr. *La Plaine*) ya da Bataklık (Fr. *Le Marais*) denen üçüncü bir grup ortaya çıktı. Bunlara göre, isyanın ve katliamların yargıya taşınması cumhuriyetin meşruiyetini ortadan kaldırırdı; ayrıca, baldırıçıplakları ezip geçmek kral yanlılarının insafına kalmak demektir. Yargılanmaktan kurtulan Robespierre'in yıldızı daha da parlarken, Paris'in kontrolü Jakobenlerin eline geçmişti.

Jirondenler kralın idamından yana değildiler. Ancak, onu suçsuz bulmak da imkânsızdı; beraat etmesi, suçlu olanın Konvansiyon olduğu anlamına gelirdi. Bir kez suç-

Kral XVI. Louis'nin idam kararı. Tüm yetkileri elinden alınan ve idama mahkûm edilen kral son günlerini Louis Capet adıyla geçirmiştir.

lu ilan edildiği zaman da, dış güçleri ülkesini işgal etmeye davet eden birinin idamdan başka bir cezayla kurtulması pek olası gözüküyordu. Jirondenlerin yapabileceği tek şey, kralı yargılamaktan kaçınmaktı. Fakat mecliste Dağlıları suçlama hatasını işleyince, bunların vekillerin önünde konuşmasının önünü de açmış oldular. Üstüne üstlük, saraydaki aramalarda, içinde kralın dış güçlerle yaptığı yazışmaların bulunduğu demir bir sandık ortaya çıkmıştı; ihaneti kâğıt üzerine dökülmüş birini yargılamayıp da ne yapacaklardı?

Yargılama 11 Aralık'ta, bizzat Konvansiyon'da başladı. İhaneti reddetmekle beraber, avukatının asıl stratejisi kralın dokunulmaz olduğuydu; fakat vekiller bu dokunulmazlığın ancak anayasal sınırlar içindeki faaliyetlerini kapsadığına karar verdiler. Zaten kanıtlar da sağlam olduğundan, 15 Ocak'ta Louis oy birliğiyle (693'e 0) suçlu bulundu. Jirondenlerin son taktiği idamın halk tarafından onaylanmasını istemek oldu; taşranın, başkentin radikalliğini paylaşmayacağını hesaplıyorlardı. Ancak bu oylamada da istediklerini elde edemediler. 424'e karşı sadece 283 oy alabilmişlerdi. Oylamanın son ayağı, krala verilecek cezayı belirleyeceği için daha kritikti; 721 vekilin 361'i idam dedi. Yapılan ikinci oylamada fark daha da açıldı ve 380'e 310 oyla bileti kesilen *vatandaş* "Louis Capet"nin artık "şah"ane olmayan kafası 21 Ocak 1793'te giyotin sepetine düştü. "Töhmetsi altındaki bir kral kurtarılabılır mı? Yargıçların huzuruna çıktığı anda ölü sayılır." diyen Danton yanılmamıştı. Kraliçe'nin, kendisini takip etmesi için birkaç ay daha geçmesi (16 Ekim) ve ortamın daha da gerilmesi gerekecekti. Bu ayların sayısı belki fazla değildi, ancak her biri büyük değişimlere gebe idi.

Louis Capet idam edilmeden önce

Jirondenlerin Düşüşü

Her ne kadar hâlâ Konvansiyon'a hâkim gözükseler de, Jirondenlerin gücü gitgide azalmaktaydı. Sefer mevsiminin açılmasıyla birlikte devrim orduları karşılarında Avrupa'daki tüm büyük ülkelerden oluşan geniş bir koalisyon bulmuştu. Üstüne üstlük, kralın idamı ülkede tam bir karışıklık yaratmıştı. Vendée bölgesinde çıkan isyan Paris'i uzun bir süre uğraştıracaktı. Tam bu sıralarda devrim bir de en yetenekli komutanını kaybetmişti. Başkente dönüp kralın idamını engellemeye çalışınca, bir sene öncesinin kahramanı Dumouriez'nin Konvansiyon'la arası açıldı. Elleri boş bir şekilde cepheye dönünce birliklerini Hollanda ve Belçika'dan çekmekle yetinmeyerek, bizzat başkente yürümeye kalkıştı. Askerleri kendisini takip etmeyince düşmana sığınmaktan başka çaresi kalmayacaktı. Diğer cephelerde de durum daha parlak değildi; dört bir taraftan saldırıya uğrayan devrim sürekli yenilgi ve geri çekilme haberleriyle çalkalanıyordu. Müttefik ordularına tekrar Paris yolu açılmıştı; ancak onlar bir kez daha bu altın tepsideki fırsatı cömertçe harcamayı tercih edeceklerdi.

Zor zamanlar siyaset podyumunda fanatikleri öne çıkardı. Cepheden gelen kötü haberler, krallığı geri getirecek bir "aristokratlar komplosu" korkusunu azdırmıştı. Dönemin parlayan yıldızları; ateşli hitabetiyle Danton, tahrik edici gazetesiyle Marat ve soğuk rasyonalitesi ve ödün vermez havasıyla Robespierre olacaktı. Hiçbiri çoğunluğu elde edebilecek sayıda vekile sahip olmadığı için iki grubun Konvansiyon'da yenişmesi mümkün değildi. Müdahale bir kez daha dışarıdan, Paris'in baldırıçıplaklarından gelecekti. Savaşı sürdürmek için 300.000 kişinin zorunlu askerlik görevine çağırılması, İngiltere'yle

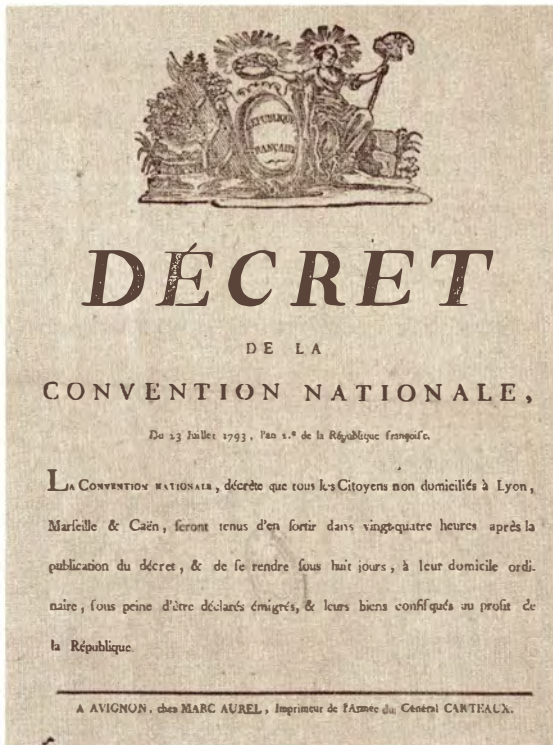
Vendée İsyanı'nın bastırılışı

İspanya'nın deniz ablukası sonrası kâğıt paranın yarıdan fazla değer kaybetmesi, buğday ticaretinin serbest bırakılmasının üstüne bir de iç savaş çıkınca fiyatı iki katına fırlayan ekmeğin karborsaya düşmesi ve son olarak müttefikleri Dumouriez'nin ihaneti, Jirondenlerin kredisini iyiden iyiye tüketmişti. Ayrıca, başkentin "öfkeli" (Fr. *Enragés*) baldırıçıplakları kralın yargılanması sırasında halka gidilmesini savunan vekilleri (Fr. *Appellants*) unutmamışlardı. Dağlılar da kanı kaynayan Parislileri kıskırtmaktan geri durmuyordu. Jean-Paul Marat işi, taşradaki kulüplere, kralın idamını referanduma götürmek isteyen vekillerin geri çağırılmasını salık veren bir mektup yollamaya kadar vardırmıştı. Jirondenlerin cevabı ise daimi ajitörümüzü yeni kurulan devrim mahkemelerine sevk etmek oldu. Ancak, buradan beraat kararı çıkınca, bu manevra güçsüzlüklerini daha da belirgin hale getirmekten başka bir işe yaramadı.

Taşrada ise durum tam tersiydi. Marsilya ve Lyon'da halk ayaklanıp Jakobenleri kovmuştu. Radikal unsurlar, eğer başkentteki üstünlüklerini kullanmazlarsa, Jirondenlerin eninde sonunda Konvansiyon'a hâkim olacaklarını anladılar. Bu, aristokratlar komplosunun başarıya ulaşması

demekti ve düşman orduları kapıdayken baldırıçıplakların buna tahammül etmesi imkânsızdı.

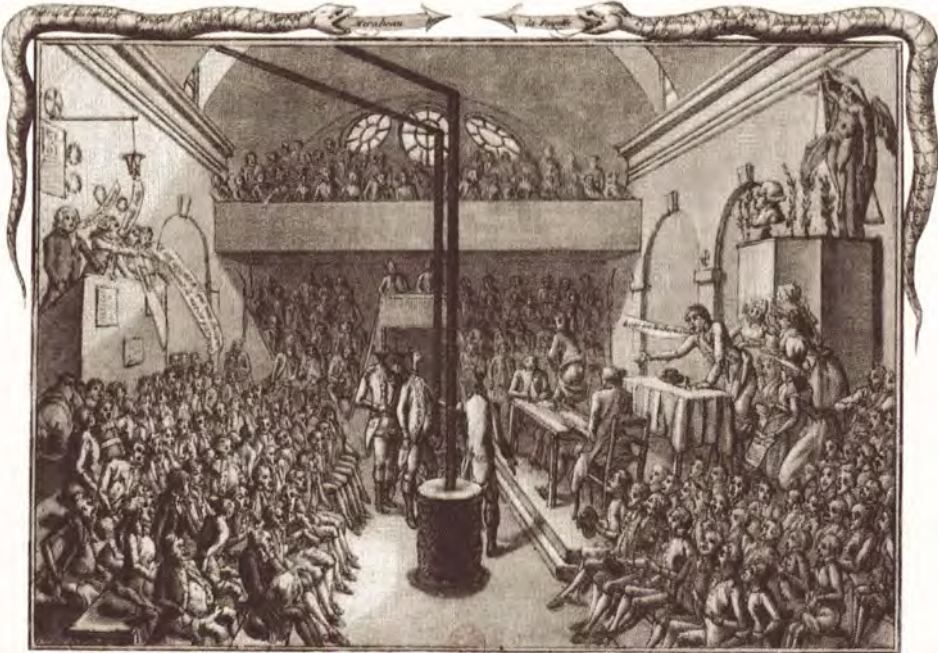
Mayıs ayında Paris'in 48 seksiyonundan 35'i, Konvansiyon'a 22 Jironden vekili suçlayan bir arzuhal sundu. Jirondenler buna Komün'ü teftiş etmek için 12 kişiden oluşan bir komisyon kurmakla karşılık verdiler. Bu komisyonun, önde gelen Jakobenlerden Jacques Hébert'i 24 Mayıs'ta yazdığı bir makaleden dolayı tutuklatması bardağı taşıran son damla olmuştu. Ertesi gün Komün, Hébert'in serbest bırakılmasını talep etti. Meclis'in cevabı, düşman orduları komutanı Brunswick Dükü'nün on ay önceki açıklamasının aynısı olacaktı. Eğer vekillere bir zarar gelirse bunun cezasını Paris çekerdi.

Konvansiyon'un çıkardığı bir emir

Ancak, ihtilal dönemlerinin tarihçilere öğrettiği bir şey varsa, o da cesur sözlerin çoğu zaman kudretin değil zayıflığın göstergesi olduğuydu. Robespierre Mayısın 28'inde Jakobenleri isyana çağırırdı, 29'unda şehrin seksiyonları bir isyan komitesi atadı, bir sonraki gün vilayet temsilcileri de isyana katıldıklarını açıkladılar. Ulusal Muhafız Alayı'nın başına yeni bir komutan getirildi ve ayın 31'inde şehrin kapıları kapatıldı. Parisliler ekmek fiyatlarının 3 sous'dan yüksek olmamasını, fakirlere ve asker ailelerine ekmek ve para yardımı yapılmasını, baldırıçıplakların silahlandırılıp aristokratların ordudan atılmasını, bir devrim ordusu kurulmasını, zenginlerin vergilendirilmesini, 12 kişilik komisyonun ilgasını ve 22 vekilin devrim mahkemelerine sevk edilmesini talep ediyorlardı. Dışarıda 48 topla kendilerini saran silahlı Parislilerden, içeride ise Robespierre'in hitabet gücünden etkilenen ortayolcu vekiller direnemeyip 2 Haziran'da arkadaşlarını feda ettiler.

İlk başta ev hapsine konan vekillerden birçoğu Paris'ten taşraya kaçmayı başarmıştı. Jiron-denler vilayetlerde son bir direniş göstermeyi denediler. Lyon, Marsilya, Montpellier ve Toulon gibi önemli şehirleri ele geçirip ülkenin batısında, Breton bölgesinde, Bordeaux civarlarında ve Rhone Vadisi'nde hâkimiyeti ele geçirdiler. Ancak, kısa sürede bastırılacak olan bu kısmi ayaklanma, zayıflatacağına krizi daha da derinleştirerek Dağlıları güçlendirmekten başka bir işe yaramadı. Artık güç radikal Jakobenlerin elindeydi.

Jakobenler toplantı halinde

Terör hüküm sürmeye başlıyor.

Terör Dönemi

2 Haziran'da gerçekleşen basit bir iktidar değişimi değildi. Ülkeyi krizden bir türlü çıkaramayan bir yasama organının yetkiyi halkla paylaşmak zorunda kaldığı bir rejim değişikliği aynı zamanda. Parislilerin desteğini arkalarına alan Dağlılar zor durumdan çıkılması için güçlü bir yürütme organına ihtiyaç duyulduğunu savunuyorlardı. Tüm dikta heveslileri gibi sert bir ahlakçı olan Robespierre'e göre, devrimin dört tarafı düşmanlarla çevriliydi. Buğday karaborsacıları, monarşiyi geri getirmeye çalışanlar, ayaklanan köylülerle iş tutanlar, dış güçleri işgale çağırانlar, özel mülkü ilga etmek isteyenler... Bunların hepsi hızla yargılanıp ortadan kaldırılmalı, devrime karşı gelen herkesin kafası ezilmeliydi. Hazırlanmasına önayak olduğu 22 Prairial (10 Haziran 1794) Yasası'nın içeriği, bu menfur devrimcinin içinde bulunduğu ruh halini göstermeye yetiyordu. En temel hukuk prensiplerini çiğneyen bu yasada, milliyetçiliğe kara çalmak, halkın moralini bozmak, yanlış bilgiler yaymak, kamu vicdanını yaralamak ve devrim mahkemesinin saflığını bozmak gibi bir sürü muğlak suç tanımlanmıştı. Devrim Mahkemesi'nin yargılama prosedürleri ise tam anlamıyla bir komediydi. Yargılamalar üç günden fazla sürmeyecekti, mahkeme heyeti tanık çağıramazdı, sanıkların avukat hakkı yoktu. Hepsinden önemlisi, verilecek karar ya ölüm ya beraat olmalıydı. Tüm vatandaşları birbirini ispiyonlamaya davet eden bu yasa etkisini hemen gösterecekti; yürürlükte kaldığı bir buçuk ayda idam oranları katbekat arttı.

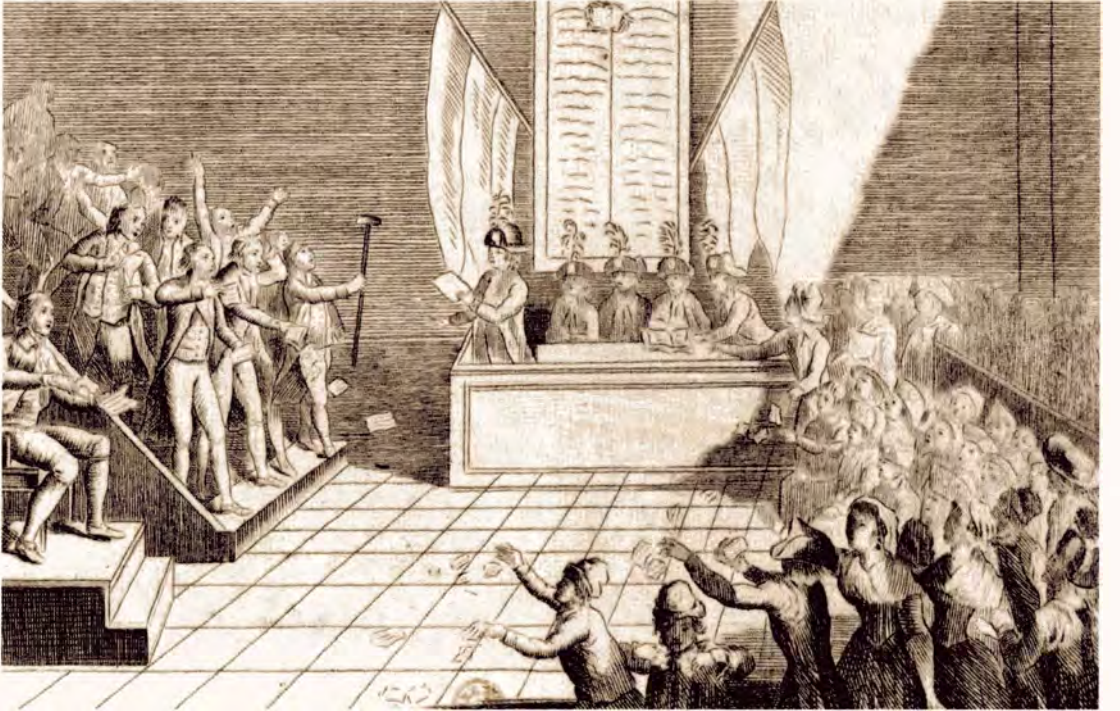
"Anayasa Dostları" devrimci tiranlığı ezenken

Yürütmeyi güçlendirmek için, Jirondenlerin düşüşünden önce 6 Mayıs 1793'te kurulan bir "Kamu Güvenliği Komitesi" ve bunun taşradaki şubeleri, tüm ülkede yüz binlerce kişiyi tutuklayacak ve on binlerce kişiyi öldürecek bir "Terör Dönemi"nin fitilini ateşlemekte tereddüt etmedi. Tam bir hukuksuzluk dönemine girilmişti. Haziran'da hazırlanan ve halkın oyuyla kabul edilen anayasa hiçbir zaman uygulamaya konmadı. Fakir halkın sevgilisi Jean-Paul Marat'ın Temmuz ayında bir suikasta kurban gitmesi, Robespierre ve arkadaşlarına iktidarlarını sağlamlaştıracak bir şehit vermiş oldu.

Eylül yeni rejimin genel karakteristiklerinin belirlendiği ay oldu. Ayın 5'inde "terör" resmen ilan edildi, dört gün sonra da ayaktakımından oluşan devrim orduları kuruldu. En başından beri planlamacılıkla liberalizm arasında yalpalayan meclis, buğday başta olmak üzere, yiyecek fiyatlarına üst limit koyarak ve maaşları sabitleyerek yoksulların gönlünü kazanmaya çalıştı. 17'sinde çıkan "Şüpheliler Yasası" (Fr. *Loi des suspects*) devrime ihanet ettiğinden kuşkuilanılan herkesin sorgusuz sualsiz tutuklanmasının önünü açtı. Dört gün sonra, devrimin üç renkli kokartını takmak mecburi kılındı. 10 Ekim'de Konvansiyon, geçici hükümetin barış gelene kadar devrimci kalacağını açık açık ilan ediyordu. 16 Ekim'de Marie-Antoinette majestik başını giyotine uzata-

Devrim mahkemelerinin yargılamalarından bir sahne

Tenis Kortu Yemini (*Le Serment du Jeu de paume*), Jacques-Louis David

rak kocasına kavuştu. Kendisini, 31 Mayıs'ta Paris'ten kaçamayan 21 Jironden vekil takip edecekti. İlerleyen aylarda idamlar diğer muhalifleri de içerecek şekilde genişletildi. Arada Jacques Roux gibi radikal bir baldırıçıplak lideri de kaynamıştı.

Birkaç sene önce devrimin liderliğini yapan figürlerin de cellatla tanışması rejimin ne kadar hızla rayından çıktığını göstermekteydi. Kralın kuzeni olduğu halde soyadını "eşitlik" (Fr. *Égalite*) olarak değiştirecek kadar devrimi sahiplenen Orléans Dükü Philippe, oğlu, General Dumouriez'ye katılmak gibi bir ahmaklık yapınca, 6 Kasım'da yaratıcısına kavuştu. Tennis Kortu Yemini'nin lideri, Paris'in eski belediye başkanı Bailly ayın 12'sinde ve Kurucu Meclis'i kontrol eden üç kişiden biri olan Barnave ayın 29'unda kendisini takip edecekti.

İhtilalin dini: "Akıl Kültü".

DİNSİZLEŞTİRME

Adını koyalım: Devrim içinde bir devrim yaşanmaktaydı. Geçmişle kopuşu vurgulamak için her şeye sıfırdan başlanmış izlenimi verilmek istendi. Yeni bir devrim takvimi ilan edildi ve 22 Eylül "Cumhuriyetin I. Yılı"nın ilk günü olarak kabul edildi. Germinal, Thermidor ve Brumaire gibi yeni isimler verilen aylar 10 günlük 3 haftaya bölündü, günlere birinci gün, ikinci gün şeklinde nümerik isimler verildi ve sonuncu gün (Fr. *décadi*) Pazar yerine tatil ilan edildi.

En büyük kırılma, "terör rejimi" ile din arasındaki çatışmada kendini gösterdi. Kurumlar daha en başından savaş açan devrim önceden de organize dinin etkisini kırmaya yönelik bazı hamleler yapmıştı. Kilisenin mallarına el konmuş ve vergi toplanamayan bir ortamda gelir elde etmek için satışa konmuştu. Papazlar devlet memuru haline getirilmiş, kendileri için hazırlanan medeni kanuna bağlılık yemini etmeyi reddedenler önce görevlerini yapmaktan men edilmiş, ardından da sürgüne yollanmıştı. Kısa çöpü çekip yanlış zamanda yanlış yerde olanlar ise, Paris'teki Eylül katliamlarında hunharca katledilmişti.

Ancak, bu saldırıların hiçbiri 1793 ve 1794'tekiler kadar sert değildi. Terör adeta dine savaş açacak, devrimle kilisenin arasını onarılmaz şekilde bozacaktı. Darbeler ardı ardına geldi. 10 Eylül'de kiliselerin dışında ayin yapmak yasaklandı, cenaze törenleri ve mezarlıklar laikleştirildi. Tatil gününün onuncu güne denk getirilmesi, ibadet günü olan pazarları dükkânların açık olması, yani hayatın devam etmesi demekti. Paris'te kiliselerdeki süslemelere el konup Darphane'de

eritildi, kitapların kaderi ise her zamanki gibi yakılmak oldu. Aralarında Paris başpiskoposunun da bulunduğu din adamları, Katoliklikten yüz çevirdiklerini ve "Akıl Kültü" (Fr. *Culte de la raison*) adı verilen bu yeni dine mensup olduklarını ilan etmek zorunda bırakıldı.

6 Kasım'da komünlere dinden çıkma hakkı tanındı; isminde "aziz" gibi dini ibareler olan sayısız şehir adını değiştirmekten çekinmeyecekti. Birçok kişi dini referanslara sahip isimlerinin yerine Brütüs gibi antik adlar kullanmaya başladı; aralarında Dışişleri Bakanı Lebrun gibi aşırıya kaçıp kızına Civilisation-Jemappes-République (Fr. *civilisation*: medeniyet; Jemappes: devrim ordularının zaferle ayrıldığı muharebenin adı; *république*: cumhuriyet) gibi garip isimler koyanlar da vardı.

Hemen her yerde yeni moda törenler düzenlenmekteydi. 10 Ağustos kutlamalarında Katoliklikten eser yoktu. Dini okullarda çalışmış bir öğretmenken azılı bir ateiste dönüşen Joseph Fouché, Nièvre'de Brütüs adına bir festival düzenleyecekti. 10 Kasım'daki "Özgürlük Festivali" bizzat Notre Dame Katedrali'nde yapıldı. Katoliklikle özdeşleşmiş bu yapının içine mavi bir dağ inşa edildi ve kutlamalarda özgürlüğü sembolize eden bir aktris başrolü oynadı. Adı da "Akıl Mabedi" olarak değiştirildi. 6 gün sonra Paris başpiskoposu makamını bırakmaya zorlandı. Bu radikal "dinsizleştirme" 23 Kasım'da en büyük zaferini kazanacaktı. Katolikleri muhalefetin kucağına iten aptalca bir hamleyle tüm kiliseler kapatıldı.

Bu din karşıtı politikalarından sadece Konvansiyon değil, Jakoben liderleri de rahatsız olmuşlardı. Radikaldiler, şuursuz ahmaklar değil. Camille Desmoulins'e göre, bu aşırılıklar devrimin düşmanlarını arttırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Robespierre tüm bunların arkasında ahılsız bir ateizm görmenin yanı sıra, Hébert ve arkadaşlarının, baldırıçıplakların radikalizmini kışkırtarak kendi otoritesini sarsmaya çalıştıklarından şüpheleniyordu. Haksız da değildi. Danton ile işbirliği yaparak, 6 Aralık'ta Konvansiyon'u dini özgürlük ilanına ikna etmeyi başardı. Fakat bu yarım bir zaferdi. Papazlar ayinlerini özel mekânlarda yapabileceklerdi belki ama kiliseler kapalı kalmıştı.

Devrimin sürekli evlatlarını yediğini doğrularcasına, radikal vekiller arasında ayrılık çıkmakta gecikmeyecekti. "Dinsizleştirme" politikalarının mimarı Hébert liderliğindeki grup "terör"den taviz verilmemesi gerektiğinde ısrarcıydı. Suikastından sonra Marat'dan baş ajitör koltuğunu

tomber la pécision de la gendarmerie nationale, (1) qui venoit lui dénoncer les ordres traîtres de leurs chefs et solliciter leur destitution. Voyez-le décréter de porter au complet le département de Paris, qui devoit être tenu sur un échafaud, au lieu d'être remis en activité. Voyez-le ne prendre aucune mesure pour faire transcrire la famille Capet, toujours au musée, où les courtisans contre-révolutionnaires arrivent déguisés en gardes nationaux, pour l'enlever. Mais ce qui ne laisse le moindre doute sur ses perfides projets; ce sont ses efforts continuels pour dissoudre l'assemblée des commissaires patriotes des sections, et rétablir la municipalité contre-révolutionnaire. Elle voit avec désespoir que tant que ces dignes commissaires seront en activité, c'est en vain qu'elle se flatteroit de couronner ses attentats; que, pour les poursuivre sans obstacles, il lui faut un département, une municipalité et des juges de paix, vous supports du despotisme, qui, loin de permettre au peuple le déploiement de ses forces et l'exercice de sa justice contre les traitres conjurés à sa perte, le reprennent et l'enchaînent pour le faire égorgé.

O vous, dignes commissaires des sections de Paris, vrais représentans du peuple, gardez-vous des pièges que vous tendent ses infidèles députés, gardez-vous de leurs séductions; c'est à votre civisme éclairé et courageux que la capitale doit en partie les succès de ses habitans, et que la patrie devra son triomphe. Mettez en place pour notre repos, pour votre gloire, pour le salut de l'empire. Ne quittez le timon de l'autorité publique, remis en vos mains, qu'après que la convention nationale nous aura débarrassé du despotisme et de sa race indigne; après qu'elle aura réformé les vices monstrueux de la constitution, source éternelle d'anarchie et de désastres, après qu'elle aura assuré la liberté publique sur des bases inébranlables. Mais pour cela, faites révoquer le funeste décret d'élection des députés appelé, à la composition. Estimez le peuple, convoquez toutes les sections à ce sujet, qu'il dépose sa puissance, et qu'il fasse descendre dans la tombe les scélérats qui osent machiner de nouveaux et s'appuyer à son bonheur.

(2) Elle s'est si bien montrée dans la journée du 10, qu'elle seroit avec plaisir toutes les qualifications qu'on voudroit lui donner; son égard au peuple, son amour pour la patrie, son égalité avec les bons citoyens, son courage, son dévouement à la cause de la liberté, son amour pour les vendanges de leurs frères, son amour pour la patrie, son amour pour la patrie.

Paris, le 10. L'Ami du Peuple.

(Les feuilles trinitaires)

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

Le salut de Marat

L'AMI DU PEUPLE,

JOURNAL POLITIQUE ET IMPARTIAL;

Par J.-P. MARAT, Auteur de l'Offrande à la

patrie, du Moniteur, du Plan de Constitution,

et de plusieurs autres ouvrages patriotiques.

Vite à l'indépendance.

Du Mardi 13 Août 1792.

Le Peuple abusé par ses Représentans, ou les nouvelles trahisons des pères concrets depuis la prise du château des Tuilleries.

Le 9 août 1792, les deux tiers de l'assemblée nationale se montrèrent non seulement archicorruptibles, mais effrontément contre-révolutionnaires; et le 10, ils se dirent non seulement bons patriotes, mais brillans de zèle pour la loi de l'égalité qui les désespéra, mais intérieurement dévoués au salut de la patrie, dont ils machinaient la ruine. Que dir-je, le 10 à neuf heures du matin, ils se montrèrent effrontés oppresseurs (1) du

(1) Quand le lâche Lou s'est cherché un asyle avec les siens au milieu de ses complices; en leur annonçant qu'il étoit pour épargner au peuple qu'il alloit faire égorger, LE GRAND CRIME DE L'UNIR DE SES FORAITS et en les assurant qu'il se croit en sûreté parmi eux; le président lui répondit fièrement, au nom de ses confrères; à votre disposition, je me tiens sur la ferme de l'assemblée nationale, ses membres ont juré de mourir à leur poste, et sûrement les autres ont juré de mourir à leur poste. Et au premier bruit du canon, tous ses traitres se levèrent pour s'échapper; retenus par les reproches sanglans des patriotes, ils vont chercher leur salut en se confondant parmi eux. Ils ont été une grandezaucherie du patriote Marat, et ils ont péché ces scélérats de fuir; ils auroient dû rester avec le peuple, et nous en serions enfin débarrassés.

Marat'ın kanına bulanmış L'Ami du Peuple sayısı

devralan Hébert, Le Pere Duchesne adlı gazetesiyle, zaten sürekli isyan halinde olan Paris halkını kıskırtıkça kıskırtıyordu. Ancak, elinin sanıldığı kadar güçlü olmadığının ortaya çıkması uzun sürmeyecekti. 31 Mayıs İsyanı'na benzer bir ayaklanma çıkarıp Robespierre ve Dağlıları elimine etme girişimi, Paris halkının ve Komün'ün kendisini yalnız bırakmasıyla başarısız olunca 24 Mart 1794'te arkadaşlarıyla birlikte idam edildi.

Danton'un Düşüşü

Kamu Güvenliği Komitesi'ni tek eleştirenler Hébertistler değildi. Birkaç ay önce ittifak halinde olduğu Danton ve Desmoulins, Robespierre'in radikalizmini aşırı buluyor ve Aralık'tan beri mümkünse barış yapılması ve "terör"ün sona erdirilmesi yönünde Konvansiyon'u ikna etmeye çalışıyorlardı. Tehlike atlatılmıştı ve artık baskıyı azaltmanın vakti gelmişti. İlmli mesajları ve kendilerine layık görülen "*Indulgents*", yani "Affedenler" lakabı okuyucuyu yanıltmasın. Hiç de öyle ılımlı bir grup yoktu ortada. 10 Ağustos Ayaklanması'nın ve Eylül 1793'teki hapishane katliamlarının mimarı Danton, Konvansiyon kürsüsünden en ateşli sloganlarla Kamu Güvenliği Komitesi'ne saldırıyordu. Desmoulins'in gazetesi *Le Vieux Cordelier* de bir o kadar sertti; sahibinin Robespierre'in sınıf arkadaşı olması pek bir şey değiştirmemişe benziyordu. Kendini sürekli bir eleştiri yağmuru altında bulan komitenin savunmasına koşanlar ise Robespierre ve Saint-Just olmuştu.

Ancak, devrimi yumuşatma çabası Danton ve ahbablarının sonunu getirdi. İşin enteresanı, düşüşlerine rakipleri Hébertistler'in ortadan kaldırılmasının sebep olmasıydı. Düşman casusu suçlamalarına Danton, Delacroix, Philippeaux ve Desmoulins'in eklenmesi sadece beş gün sürdü. Geçmişte de birçok kez yolsuzlukla suçlanmış olan Danton, Doğu Hindistan Kumpanyası'nın tasfiyesi sırasında zimmetine para geçirmekle de itham ediliyordu. İlk saldırının kazanacağı inancına sahip kafalardaki hesap basitti: Meclis'in solu temizlendiğine göre, sağını da ortadan kaldırmak gerekti. Andrzej Wajda'nın Gérard Depardieu'lü

Georges Danton (1759-1794)

Danton filminde (1983) başarıyla gösterildiği gibi, ilk başta bunların davası Robespierre ve arkadaşları için tam bir fiyaskoya dönüşecekti. Bu yaşamı çelişkilerle ve skandallarla dolu vekil, son savunmasını komiteyi yerden yere vurmak için kullanıyordu; kimin kimi yargıladığı belli değildi. Ancak, prosedürlerle zaman kaybetmeye kimsenin niyeti olmadığından, bu büyük hatibin sesi çabucak kısıldı ve arkadaşlarıyla beraber giyotine yollandı.

9 THERMİDOR:TERÖR SONA ERİYOR

O ana kadar idamlar genelde baldırıçıplakların meclise dayatmasıyla gerçekleşmişti; şimdi ise ilk kez meclis kendi inisiyatifiyle hareket ediyor ve Paris halkının liderlerini teker teker ortadan kaldırıyor. Bu, Dağlıların ayakta kimisi ile bağlarının zayıflaması anlamına geliyordu. Komite tüm gücü elinde toplamak için, birkaç ay önce ittifak yaptığı herkesi yok etmeye girişti. 27 Mart'ta devrim ordusu kaldırıldı; bunu Komün Konseyi'nin ve Paris Belediyesi'nin ilgası izledi.

İlk başta seçilmiş vekilleri dize getiren baldırıçıplakların belinin kırılması ve doğrudan demokrasinin sona erdirilmesi, komitenin gücünü arttırmışa benziyordu; ancak, böyle düşünmek kısa görüşlülükten başka bir şey değildi. Konvansiyon'daki vekillerin çoğu "terör"ün acımasızlığından rahatsızdı. İçlerinden onca insanı giyotine yollayan Robespierre ve ekibini affetmemişlerdi. Üstüne üstlük, kendisini iktidara taşıyan Parislileri pasifize edince, Dağlılar varlık nedenini

kaybetmiş oldu. Onları değerli kılan, öfkeli kalabalıklarla Konvansiyon arasında üstlendikleri arabuluculuk rolüydü. Baldırıçıplaklar artık bir tehdit oluşturmuyorsa bunların kahrını çekmeye ne gerek vardı?

Tüm günahlarına rağmen "terör" ülkenin derin bir krizi atlatmasına önayak oldu. İlk olarak, ekonomik sıkıntıları çözdü. Burjuva kökenli Dağlılar, baldırıçıplakların sosyalizm kokan radikal isteklerini yerine getirmedilerse de, ekonomik krizi hafifletecek ve fakirleri rahatlatacak önlemler almakta gecikmediler. Ardi ardına çıkan yasalarla aristokratların mallarının fakir köylülere dağıtılması, feodal haklardan geri kalanların ilgası ve kamu mallarının sadece mal sahiplerine değil herkese eşit şekilde dağıtılması kararlaştırıldı. Konvansiyon bu önlemler sayesinde ayak takımına iş ve ekmek sağlamakla kalmadı, 11 Mayıs'ta çıkardığı bir yasa ile bedava sağlık hizmeti, annelere yardım, yaşlılara emekli maaşı gibi sosyal devlet politikalarını yürürlüğe koydu. Kitlelere temel eğitim sağlayan ilkokullar kurdu. Köleliği kaldırdı. Pek itinayla uygulayacak fırsat bulamasa da herkese oy hakkı veren ve eğitimi ve halkı beslemeyi devletin görevleri arasında tanımlayan bir anayasa ilan etti. İçeride muhalefeti bastırıp grevleri yasaklayarak, düşmanın kapıda belirdiği ve taşrada birçok eyaletin isyan bayrağını açtığı bir anda güçlü bir merkezi yönetim kurmayı bildi. 300.000 insanı zorla silahaltına alarak güçlendirdiği ordu hem taşradaki isyanları bastırdı, hem de 26 Haziran 1794'te Fleurus Muharebesi'nde müttefik ordularını mağlup ederek Paris'in işgal tehlikesini ortadan kaldırdı.

Ancak, bu başarılar Kamu Güvenliği Komitesi'nin ömrünü uzatacağına kısalttı. Oluşan kısmi rahatlama "terör"e artık gerek olmadığı yönünde bir hava yarattı. Hébert'in ortadan kaldırılmasıyla Paris halkını, Danton'un idamıylaysa Konvansiyon'u pasifize etmiş bir Robespierre'in sertliği azaltması mantıklıydı. Ancak, gerekliliğin dikte ettiği anormal koşulları eşyanın tabiatı sayan her heyecanlı ve mütekebbir radikal gibi rüzgârın ne yöne estiğini göremedi. Baskı azalacağına artıyordu; ayda 155 olan idam sayısı, bir ay sonra 354'e, iki ay sonra 509'a çıktı. Kralın avukatlarından Malesherbes (daha önce adını andığımız, Diderot'ya yardım eden başsansürcünün ta kendisi!) ve Kurucu Meclis'in başkanlarından Thouret'nin kafaları Nisan ayında bedenlerinden ayrıldı. 16 Nisan'da taşradaki davalarda yargılanan devrim karşıtlarının başkente transfer edilmesi emredildi; komitenin kimseye güveni kalmamıştı. Mayıs'ın 23'ünde Collot d'Herbois'ı ve 25'inde Robespierre'i hedef alan suikast girişimleri, ortamı iyiden iyiye sertleştirecekti. Birkaç sayfa önce andığımız 10 Haziran Yasası, yetkilerini arttırdığı Devrim Mahkemesi'ni yeniden

LE PEUPLE RECONNAIT L ET L'IMM DE

"Fransız Halkı Yüce Varlık'ı ve
Ruhun Ölümsüzlüğünü Kabul Eder"

LE FRANÇAIS
SON TRE SUPRÊME
MORTALITÉ
L'ÂME

organize ederek idam cezasını daha da hızlandırdı; Messidor ayında 796 kişi yaratıcısına kavuşacaktı. Komite üyelerine mahkemeler üzerinde tam kontrol veren bu yasa, aynı zamanda vekillerin dokunulmazlığını da kaldırıyordu ve Konvansiyon'dan ancak örtülü tehditlerle geçirelebilmşti.

Vekiller sürekli ihanetle suçlanma ve idamla cezalandırılma tehdidiyle yaşamaktan bıkmışlardı. Komitenin artan gücünden, Robespierre'in taviz vermez ahlakçılığından ve dokunulmazlıklarının kaldırılmasından aşırı rahatsızdılar. Tutuklanma korkusuyla birçoğu geceyi evlerinde değil, başka yerlerde geçiriyordu. Yarının yeni idamlar getireceğini anlamak için medyum olmaya gerek yoktu; en ateşli devrimciler dahi Robespierre'in standartlarının altında kalıyordu.

Bu esnada Robespierre'in yeni bir seküler din icat etmesi diktatörlük suçlamalarını adeta kabullenmek anlamına geliyordu. Ortadan kaldırılan Hébert ve arkadaşlarının Akıl Kültü'nün ateizminin yerine 7 Mayıs'ta Tanrı'nın varlığını ve ruhun ölümsüzlüğünü yadsımayan "Yüce Varlık Kültü" (Fr. *Culte de l'Être suprême*) Fransa'nın resmi dini ilan edildi. 8 Haziran'da yapılan ve devrimin meşhur ressamı David'in düzenlediği Tuileries'deki kutlamalarda, açık mavi elbisesiyle elinde bir buket çiçek ve başak taşıyan Robespierre yeni dönemin tanrısı gibi lanse ediliyordu. Bir rejim böyle kısa sürede ancak bu kadar karikatürleşebilirdi.

Baskı artık can sıkıcı bir hal aldıysa da, vekiller hâlâ korkudan susuyorlardı. Her türlü çıkar grubunun ihanet olarak algılandığı bir ortamda, kurumsal siyasi partiler de olmadığı için, insanların tek başına harekete geçmesi zordu. Cesaretlerini toplayıp saldırıya geçmelerini sağlayan, Robespierre'in 26 Temmuz'da yaptığı iki saatlik konuşma olmuştu. Diktatörlük suçlamalarını reddediyordu; Londra'da dillere pelesenk olan iftiraları Paris'te tekrarlayanların yaptığı düşmanın işini kolaylaştırmaktı. Hemen herkes kendisine karşıydı ve artık kimseye güvenemiyordu. Komite arkadaşları bile onu devirmenin peşindeydiler. Hainlerin hepsi cezalandırılmalıydı! Herkesi suçlayan bir diktatörün bu son sözleri mecliste soğuk bir hava estirdi. Aralarından birilerini sürekli cellada teslim etmek zorunda kalan vekillere artık gına gelmişti; suçladığı hainler kimlerdi? Bu soruya cevap vermesi için Robespierre'i kürsüye çağırdılar; ancak o, hayatının hatasını yapıp bunu reddetti. Kendinden fazla emin her ahmak gibi koroya vaaz vermeyi tercih etti ve aynı akşam Jakoben Kulübü'nde taraftarları önünde, başına gelecekleri görürcesine baldıran zehiri içmekten bahsettiği ateşli bir konuşma yapmakla yetindi.

Bu sırada komitenin içindeki bölünme de derinleşmişti. Kendisine atfedilen tüm diktatörlük iddialarına rağmen, Robespierre'in diğer üyeler üzerinde herhangi bir gücü yoktu. Komiteye en son seçilen oydu; oturumlara başkanlık bile yapmıyordu. Etkisi diğer arkadaşlarının onayına bağlıydı ve bunu da kaybetmeye başlamıştı. 26 Temmuz'daki konuşma, zaten uzun süredir huzursuz olan oturumdaşlarını daha da rahatsız etti. Aynı akşam Collot d'Herbois ve Billaud-Varenne'in Jakoben Kulübü'ndeki toplantıdan yaka paça kovulması, Robespierre ve yakın çevresiy-le diğer komite üyelerinin arasının ne kadar açıldığını gösteriyordu.

Kamu Güvenliği Komitesi'ndeki ayrılığı sezen Konvansiyon son hamlesini 9 Thermidor'daki (27 Temmuz) oturumunda yaptı. Onlarca vekil kürsüye çıkıp açık açık Robespierre'i suçladı. Çıkan arbedede Robespierre'in konuşması engellendi; ardından da kardeşi Augustin ve yakın arkadaşları Saint-Just, Couthon ve Le Bas ile birlikte tutuklanmasına karar verildi. Kimse ne olduğunu anlamamış, her şey birkaç saat içinde gerçekleşmişti.

Gerçekleşmişti belki ama bitmemişti. Meclis, belirleyici güçlerden sadece bir tanesiydi ve Paris halkının tavrı kesinleşmeden mücadele sona ermiş sayılmazdı. Tutuklular götürüldükleri hapisanelerden kaçmayı başarıp belediye binasında buluştular ve Paris halkını ayaklanıp kendilerine destek vermeye çağırdılar. Ancak elleri boş kaldı. Kararsızlıkla harcadıkları saatlerin bedeli, yanlarındaki birkaç bin kişilik gücün de kısa sürede erimesi oldu; vakit gece yarısını geçtiğinde, destekçilerinin sayısı yüzlerle ifade ediliyordu. Konvansiyon'un yolladığı kuvvetler Robespierre ve arkadaşlarını kolayca tutukladı. Ertesi gün 22 "Robespierreci" Devrim Meydanı'nda giyotine başlarını uzattığında herkes rahat bir nefes aldı. Terör artık sona ermişti.

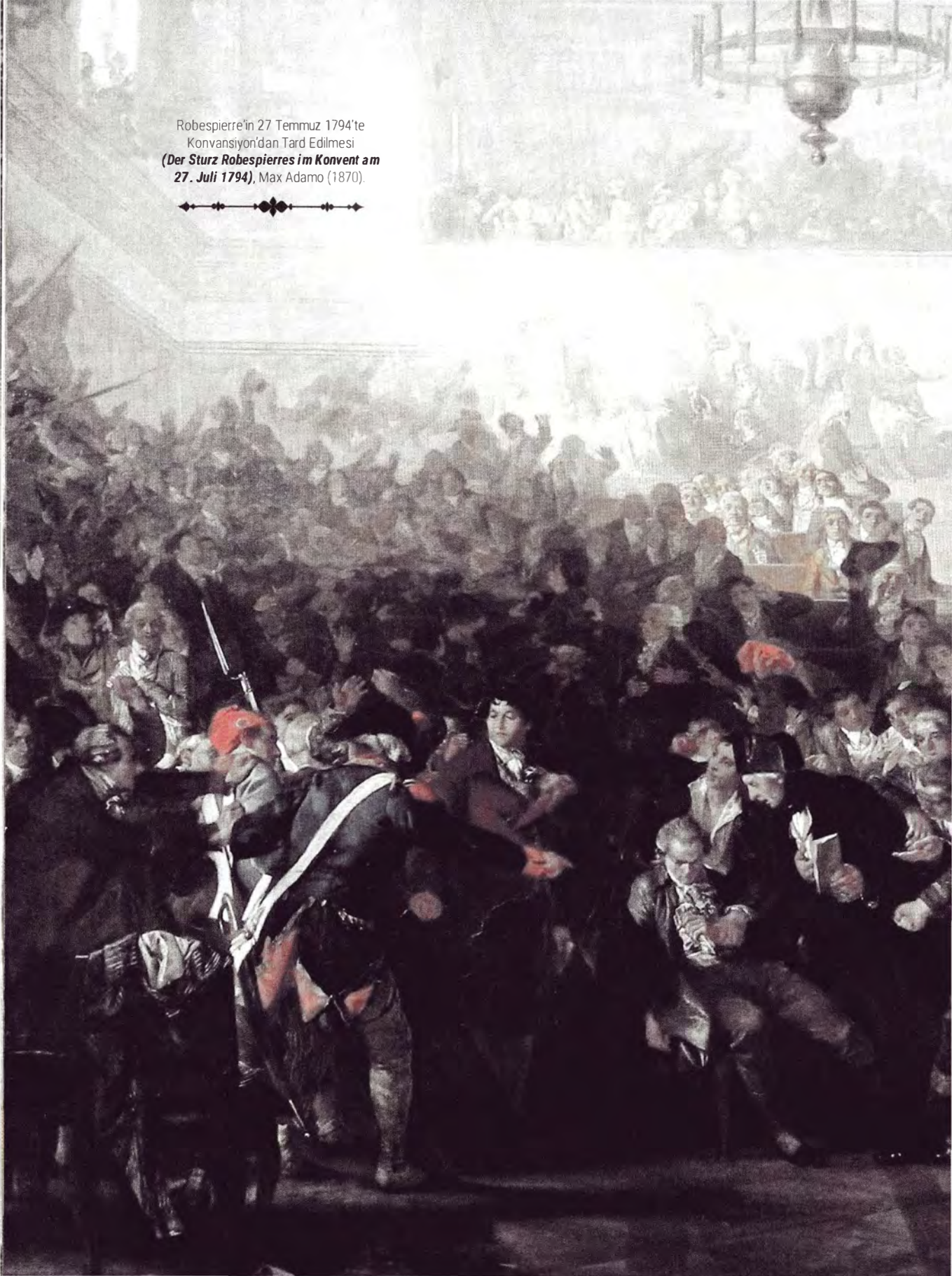

ve perde...

Konvansiyon, görev süresini tamamlamadan önce radikallerin belini kırmayı ihmal etmedi. Jakoben Kulübü'nü kapatıp firardaki Jironden vekillerin siyasete dönmesine izin verdi ve sürmediği ya da idam etmediği Dağlıları, 9 Thermidor'da Robespierre'e karşı gelenler de dahil, seçimlerden men etti. Mayıs 1795'te 10 Ağustos'u bir kez daha sahneye koymaya çalışan baldırıçıplakların ve Paris Komünü'nün liderlerini cellada yolladı. Katolik Kilisesi'nin üzerindeki baskıları kaldırıp dinî serbestiyet ilan etti. Ancak, militanlarının bir süreliğine Jakoben avına çıkmasına göz yummuş olmasına rağmen, sağın güçlenmesine de izin vermedi. Zira 9 Thermidor'un amacı, monarşiyi geri getirmek değil, meclisi soldan merkeze, yani ilk başladığı yere çekmekti.

1795'te ilan edilen yeni anayasa hızlı savrulmaları önlemeyi amaçlamaktaydı. Oy hakkı için tekrar belirli bir miktar vergi verme şartı getirilerek ılımlı milletvekillerinin seçilmesi garantilenmeye, iki kamaralı bir meclisle de fevri kararlar verilmesinin önüne geçilmeye çalışıldı. Konvansiyon'daki vekillerin üçte ikisinin görevine devam etmesi, bundan sonra her yıl yapılacak seçimlerde de vekillerin üçte birinin yenilenecek olması, aynı günümüz ABD'sinde olduğu gibi, sert iktidar değişikliklerini önlemeye yarayacaktı. Güçlü bir yürütme sağlamak için de hükümetin beş kişilik bir "Direktuar"a (Fr. *Directoire*) teslim edilmesi öngörülmüştü. Aynı vekiller gibi bunlar da kademeli olarak (her yıl kura ile belirlenen bir tanesi) değiştirilecekti. Yargı reforme edildi, meclis ile Direktuar birbirinden bağımsız konumlandırıldı ve böylece Montesquieu'nün hayalindeki kuvvetler ayrılığı tesis edilmeye çalışıldı. Son olarak, özerkliği kaldırılan Paris, merkezi hükümetin sıkı bir kontrolü altına alındı.

Robespierre'in 27 Temmuz 1794'te
Konvansiyon'dan Tard Edilmesi
*(Der Sturz Robespierres im Konvent am
27. Juli 1794)*, Max Adamo (1870).

Genç Bonapart (*Bonaparte au Pont
d'Arcole*), Antoine-Jean Gros (1796).

9 Thermidor'un ardından inşa edilmeye çalışılan daha aklıselim bir sistemdi kısacası. Robespierre ve arkadaşlarının düşüşü, devrimin olmasa da, anarşinin ve demagojinin sonunu getirdi. Artık kimse sınırsız özgürlük ve doğrudan demokrasinin arkasına sakladığı bir radikalizmin avukatlığını yapmaya girişmeyecekti. Zamanın ruhuna kapılıp sürüklenen aşırılıkların ülkeyi getirdiği yeri herkes görmüştü.

1795 yılında tesis edilen "Direktuvar" rejiminin, yılların biriktirdiği sorunları çözmekte çok başarılı olduğu söylenemezdi; ancak, gene de devrimin emeklerinin heba olmasını ve halkın devrimden yüz çevirmeye başladığı yıllarda monarşinin geri dönüşünü önlemeyi başaracaktı. 1797 seçimlerinde mecliste çoğunluğu ele geçiren monarşi yanlılarının bir darbe hazırlığında oldukları ortaya çıktığında ise hızla harekete geçip komployu engellemeyi ve devrimin ömrünü uzatmayı bildi. Bunu, 29 yaşında, İtalya'daki başarılı seferleriyle kendini ispatlamış Korsikalı bir generale borçluydu. Napolyon adlı bu genç ve hırslı generalin alacaklarından feragat edecek biri olmadığı kısa sürede anlaşıldı; yükselişi şaşırtıcı bir serilikte cereyan etti. Kaotik bir hükümet-sizlikten "imparator"lu bir merkezi hükümete geçiş sadece on yıl sürecekti. Ancak, bu başka bir kitabın hikâyesiydi...

Fransız Devrimi Okuma Önerileri

Bouloiseau, Marc. *La République jacobine: 10 août 1792 – 9 thermidor an II.*

Brown, Howard G. *Ending the French Revolution: Violence, Justice, and Repression from the Terror to Napoleon.*

Brown, Howard G. *War, Revolution, and the Bureaucratic State Politics and Army Administration in France, 1791-1799.*

Carlyle, Thomas. *The French Revolution: A History.*

Censer, Jack & Lynn Hunt. *Liberty, Equality, Fraternity: Exploring the French Revolution.*

Chartier, Roger. *Les origines culturelles de la Révolution française*

Collins, James B. *The Ancien Régime and the French Revolution.*

Darnton, Robert. *The Business of Enlightenment: A Publishing History of the Encyclopedie, 1775-1800.*

Darnton, Robert. *The Forbidden Best-Sellers of Pre-Revolutionary France.*

Davidson, Ian. *The French Revolution: From Enlightenment to Tyranny.*

Doyle, William. *The Origins of the French Revolution.*

Furet, François ve M. Ozouf. *Dictionnaire critique de la Révolution Française.*

Furet, François. *Penser la Révolution.*

Hobsbawm, Eric. *Echoes of the Marseillaise: Two Centuries Look Back on the French Revolution.*

Hunt, Lynn. *Politics, Culture, and Class in the French Revolution.*

James, C. L. R. *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution.*

Lefebvre, Georges. *Études sur la Révolution française.*

Lefebvre, Georges. *La Grande Peur de 1789.*

Lefebvre, Georges. *La Révolution Française, 2 cilt.*

Lefebvre, Georges. *Quatre-Vingt-Neuf: l'année de la Révolution.*

Lewis, Gwynne. *The French Revolution: Rethinking the Debate.*

McManners, John. *The French Revolution and the Church.*

Neely, Sylvia. *A Concise History of the French Revolution.*

Rude, George. *The French Revolution: Its Causes, Its History and Its Legacy After 200 Years.*

Schama, Simon. *Citizens, A Chronicle of the French Revolution.*

Soboul, Albert. *Les Sans-Culottes parisiens en l'An II. Mouvement populaire et gouvernement révolutionnaire: 2 juin 1793 - 9 thermidor an II.*

Soboul, Albert. *La Révolution française.*

Soboul, Albert. *Le Procès de Louis XVI.*

Soboul, Albert. *Portraits de révolutionnaires.*

Soboul, Albert. *Problèmes paysans de la Révolution (1789-1848).*

Soboul, Albert. *Dictionnaire historique de la Révolution française.*

Sorel, Albert. *L'Europe et la Révolution française.*

Sutherland, D. M. G. *France 1789-1915: Revolution and Counter-Revolution.*

Thompson, J. M. *Robespierre and the French Revolution.*

Thompson, J. M. *The French Revolution.*

Vovelle, Michel. *La chute de la monarchie, 1787-1792.*

Wilde, Robert H. *The French Revolution.*

